

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

148405

ALEV ALATLI'NIN ESERLERİNDE TÜRK KADINI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Sonay KALECİ

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ

-148405-

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Zeynep Gökçe AKGÜR

EYLÜL-2004

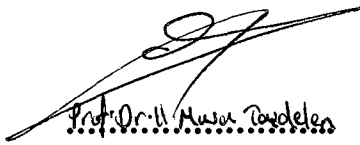
T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ALEV ALATLI'NIN ESERLERİNDE TÜRK KADINI

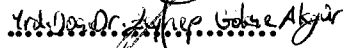
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Sonay KALECİ

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ

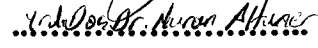
Bu tez .15.1.04/2004 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. H. Murat Tavakel

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Zeynep Gülsu Akşir

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Murat Altın

Jüri Üyesi

ÖNSÖZ

Bu tezin bugüne geliş sürecinde önce bedenimde ardından yanımda ve yüreğimde olan Aybüke ve Aybala'ya, benden maddi-manevi desteğini esirgemeyen Yüksel Kaleci'ye, en büyük fedakarlığı onlar yaptılar dediğim Anneme, Babama ve çok değerli hocam Zeynep Gökçe Akgür'e teşekkürü bir borç bilirim.

Sonay KALECİ

13.09.2004/Bostancı

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iii
GİRİŞ.....	1
1.TÜRK AİLE YAPISININ TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	4
1.1.Türk Aile Yapısında Kadının Konumu.....	10
1.2.Günümüz Toplumunda Kadının Konumu.....	17
2.ALEV ALATLI'NIN ESERLERİNDE KADIN.....	21
2.1.Sosyal ve Siyasi Hayatta Kadın.....	21
2.1.1.Sol Söylemde Kadın.....	21
2.1.2.Milliyetçi Söylemde Kadın.....	23
2.1.3.Feminist Söylemde Kadın.....	27
2.1.3.1.Liberal Feminizm ve Eşitlik Politikası.....	28
2.1.3.2.Radikal Feminizm ve Farklılık Politikası.....	29
2.1.3.3. Sosyalist Feminizm ve Kamusal Katılım Politikası.....	30
2.1.4.Batılılaşma Süreci ve Kadın.....	32
2.2.Toplumsal Hayatta Kadın.....	39
2.2.1.Aile Çevresi ve Evlilik İlişkilerinde Kadın.....	39
2.2.2.Anne Konumu İtibariyle Kadın.....	48
2.2.3.Özgürlük Alanları İtibariyle Kadın.....	51
2.2.4.Kapitalist İlişkiler ve Tüketim Alışkanlığı Açısından Kadın.....	53
3.ALEV ALATLI'NIN ESERLERİNDE TÜRK KADINI.....	58
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	64
KAYNAKLAR.....	67
ÖZGEÇMİŞ.....	70

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Bacıyan-ı Rum, siyasi hayatta kadın, tüketim alışkanlığı, kadın ve özgürlük

Hazırlamış olduğum yüksek lisans tezi Alev Alatlı'nın 2004 yılı Mart ayına kadar yayınlanmış olan bütün eserlerini kapsamaktadır. Eserler Türk kadını anlatan bölümleri dikkate alınarak incelenmiştir. Hazırlanan yüksek lisans tezinin nihai amacı Türk kadını bütün yönleriyle incelemek değildir. Tez Alatlı'nın eserlerinde ele aldığı yönleriyle Türk kadını toplumsal, hayat içerisinde daha iyi amacıyla yazılmıştır. Bu tez Türk kadınına ait yeni bilgilere ulaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Alev Alatlı'nın eserinde Türk kadını başlıklı tezimiz dört aşamalı olarak hazırlanmıştır. Türk kadını Siyasal ve ekonomik ilişkiler açısından incelenmiş olup, tez Alev Alatlı'nın Eserlerinde Türk Kadını başlığıyla bitirilmiştir.

SUMMARY

TURKISH WOMEN IN ALEV ALATLI'S STUDIES

Key Words: Feminism, Baciyan-i Rum, woman in politics, consumer behavior, woman and freedom.

My thesis includes all of Alev Alatli's literal Works which are published till March 2004. These works were studied based on the parts (chapters) that express Turkish woman.

The main purpose of this thesis is not focusing on all aspects of Turkish women. The purpose is, to have a beter understanding of Turkish women's status in Turkish community, as Express in Alatli's works. This thesis will assist in reaching new (further-additional) information about Turkish women.

My thesis, "Turkish women in Alev Alatli's works", is prepared in for main stages. In this study, Turkish women were observed in social, political and economical relations. The final stage of my thesis is, as named "Turkish Women In Alev Alatli's Studies".

GİRİŞ

Alev Alatlı'nın eserlerini incelemek bir yana, okumak bile cesaret gerektirir. Ülkemizde aydın denilebilecek ve sıfatı hak edecek kişilerin sayısı parmakla işaret edilebilecek kadar az iken, Alatlı aydın tanımını hak eden bir düşünürdür.

Alev Alatlı'nın eserlerinde anlatılan Türk kadını tez konusu olarak seçmenin amacı iki türdür. Birincisi eserlerin kişisel gelişimine yapacağı katkı, ikincisi ise özellikle 1980 sonrası hız kazanan kadın konusunda yapılan yayın ve yazıların içeriğinin Türk toplumundaki kadını doğru ve tarafsız olarak anlatmada yetersiz kaldığına olan inancıdır. Yaşadığım toplumdaki Türk kadını ve Toplumsal ilişkileri anlatılanların dışında gerçeklikler içeriyordu. Tez hazırlanırken yazılı, sözlü ve görsel kaynaklara başvurulmuştur. Bir araştırmacı titizliğinde tarafsız ve toplumsal gerçeklikte örtüşen doğrulara ulaşmak gayesiyle tez yazılmaya başlanmıştır.

Türk toplumu şehirleşen hayata uygun olarak giderek daha karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu karmaşa içinde dahi Türk aile yapısı halen güçlü ve bu yapının temel direği kadın geçmiş yaşamlara uygun olarak aktif bir roledir. Türk milleti Asya kökenli bir millettir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşayan milletlere ait problemlere ve o problemlerin çözümlerine yine o kültürlerin içerisinde aramak gerekir. Günümüzde bireylerin yaşadığı psikolojik travmalara dahi ortak reçeteler sunulamazken Dünya'daki bütün milletlerin kurtuluşuna ve mutluluğuna dair tek elden hazırlanan mucizevi formüllerin bir işe yaramayacağı ortadadır.

Dünya'nın hemen hemen her yerinde olduğu gibi ülkemizde de kadınlar arka planda kalmaktadır. Özellikle ülkemizin Güney ve Doğu Anadolu bölgesinde yaşanan kadınlara ait yaşamlar Türk kadınının yaşamının anlatılmasında yanlışlara düşülmesine sebep olmaktadır. Ülkenin doğu ve Güneydoğu'sunun kesiştiği bölge kadınlarının o bölgenin coğrafi, kültürel geçmişinin izlerini taşır. Arap, Fars ve Bizans kültüründen çokça etkilenmiş olan bu bölge, zor yaşam koşulları bölge kadınlarına o yörelere has bir değer biçmiştir. Günümüzde sıkça duyduğumuz töre cinayetleri ve kadın intihar oranının fazlalığı o bölge kadınının yaşamından izler taşır. Ülkenin baskın kadın

karakterini oluşturan Türk kadını ise nispeten hürriyetini elinde taşıyan meclislerde söz ve hak sahibi kadındır.

Yüzyıllardır büyük millet olmanın verdiği sorunlulukla hayatı göç ve savaş etmekle geçen bir toplumun kadınları, bu hayat tarzına uygun özelliklere sahip olmuşlardır. Yaşam tarzı ve alanı sıkça değişen Türk kadını bu yapıya uygun olarak toplumda tek başına varolmayı başarmış, bu sebeptendir ki; kafesler ardında sunulan hayat Anadolu'nun içlerine sirayet edememiştir.

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da toplumsal problemler mutlaka vardır. toplumun bu problemleri aşması için kadın ve erkeğin anlamlı bütünler oluşturarak fonksiyonel hale gelmesi gerekir. Kadın ve erkeğin işbölümüne dayalı birliktelikler sağlam bir yapının oluşmasının ilk adımını meydana getirir. Geçmiş yaşamların izlerini sürerek Türk kadınının bugünkü durumuna ait değerlendirmelerde bulunmak, kadının yaşam kalitesini yükseltmek, ülkenin içinde bulunduğu sıkıntıları aşmasında bir basamak alacağı için anlamlıdır. Aksi takdirde asla amacımız ülkede yangın varken sadece görünüşteki cinsel kimlik ayrımına uygun olarak kadını ayrı korunmaya ve kollanmaya muhtaç bir varlık olarak toplumun sıkıntılarından soyutlayıp sadece kadınlara ait kurtuluş reçeteleri hazırlamak değildir.

Hazırlamış olduğum Yüksek Lisans Tezi Alev Alatlı'nın 2004 yılı Mart ayına kadar çıkmış olan bütün eserlerini kapsamaktadır. Çok geniş konu dağarcığına sahip olan eserler Türk kadını ile ilgili olan bölümleri itibariyle incelenmiştir. Türk kadınına ait özgün değerlendirmelerin bulunduğu Alev Alatlı'nın eserlerindeki görüş ve iddialar başka kaynaklardan da yararlanılarak sosyolojik bir zeminde incelenmeye çalışılmıştır. Eserleri incelenme sürecinde Türk kadını anlatan yeni bilgiler, farklı bir üslup ve bakış açısına ulaştım. Bu tez Türk kadınına ait yeni bilgilere ulaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Tez dört aşamalı olarak hazırlanmıştır. Birinci bölümde Türk aile yapısının temel özellikleri geçmişten günümüze incelenmiştir. Bu inceleme Alev Alatlı'nın haricinde

kaynaklara başvuru olarak yapılmıştır. Bu bölümde aile yapısı ve toplumsal hayatta Türk kadını anlatmaya öncelik verilmiştir.

İkinci bölümde Alatlının eserlerinde sosyal ve siyasi hayatta Türk kadını anlatır. Bölüm dört başlıktan oluşmaktadır.

Üçüncü bölümde Alatlının eserlerinde toplumsal hayatın içinde ve toplumsal ilişkiler hakkında Türk kadını anlatır. Bölüm dört alt başlıktan oluşmaktadır.

Dördüncü bölümde Türk Kadın Modeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Alatlının eserlerinde örnek kadın diye bir kadın tipinden bahsetmemiştir. Bu bölümde eserlerinde içerisinde övgüyle söz edilen kadınların temel özellikleri bir araya getirilerek hazırlanmıştır.

1.TÜRK AİLE YAPISININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

“Aile, kadın ve erkeğin çocuklarıyla oluşturdukları iş bölümüne dayalı, küçük ve büyük, ya da dar ve geniş aile gibi türleri olan toplumsal ve ekonomik birliktir” [Resimli Büyük Ansiklopedik Sözlük, 1982: 54].

Türkiye gerçeklerini yansıtmaması bakımından şöyle de denilebilir. “Aile aynı evde oturan anne-baba, çocuklar veya torunlardan da oluşan birincil gruptur” [Türkdoğan, 1991: 26].

Daha açıklayıcı bir tanımda yazmak istersek “Aile Nüfusu yenileme, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik fonksiyonların yerine getirildiği bir müessesedir [Erkal, 1984: 96].

En genel tanımıyla aile Anne, Baba ve çocuklardan oluşan gruptur.

Genel sosyolojinin yaptığı aile tipolojisi şu sırayı takip eder:

1. Klan Ailesi
2. Zadurga Ailesi
3. Peder Şahi (Ataerkil) Aile
4. Mader Şahi (Anaerkil)
5. Modern Aile [Fındıkoğlu, 1971: 96].

Yukarıda yazmış olduğumuz aile tiplerinin tamamı bir toplumda görülebildiği gibi sadece birkaçına da rastlanabilir. Türklerde yukarıdaki aile şekillerinden öncelikle Ataerkil ve Anaerkil aileye rastlanır. Bize Türk aile yapısı hakkında ilk bilgileri Orhun Anıtlarının metinleriyle Oğuz Kağan Destanı vermektedir. Çeşitli zamanlarda bu eserler ile ilgili yapılan incelemeler de şu ifadelerle rastlanmaktadır. Orhun Yazıtlarında “Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta ikisi arasında insanoğlu kılınmış, insanoğlunun üzerine atam (dedem) Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş... Türk budunu yok olmasın diye, babam İleriş Kağanı annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmıştır.” Bu bilgiler ışığında Türklerde en eski aile tipinin çekirdek aileden

meydana geldiğini söyleyebiliriz. Bu görüşümüze kaynaklık edecek çeşitli araştırmalar mevcuttur. Öncelikle Batılı araştırmacıların eserlerine dayanarak Türk Aile yapısını açıklamaya çalışalım.

Türklerde aile yapısı ile ilgili araştırma yapanlardan biri Fransız Etnografya Bilgini Grenard'dır. Eserlerinde ilk defa Türklerde aileden bahsetmiştir. Türkistan ve Tibet isimli eserinde ilk önce şu tespitleri yapar. Bu tespitleri Doğu Türkistan bölgesinde yaşayan Türkleri araştırarak yapmıştır. Bu görüşleri özetle şöyledir:

1. "Türk kızı hayat arkadaşını seçmekte nispi bir hürriyete sahiptir. Kadın kapalılığı mevcut değildir.
2. Türk kadını iktisadi hayatta erkeğin tam arkadaşıdır. Yalnız ev içinde değil, pazarda da kadın, hayat arkadaşının öncüsüdür.
3. Evli kadın her türlü tasarruf hakkını muhafaza eder. Mal ayrılığı prensiptir. Kadın, Babasının ailesiyle ilişkisini kesmemiştir. Boşanma neticesinde kadın yalnız babasının evinden getirdiği malları değil, aynı zamanda evlilik müddeti içinde bu maldan sarf edilen kısmı da kocasından isteme hakkı taşır.
4. Çok karılık ancak ilk karının rızası ile mümkündür. Bununla beraber ancak çok zengin tüccarlar arasında görülür. Bunlardan ikinci veya üçüncü karılarını ilk karılarının bulunduğu şehirden başka bir şehirde bulundururlar" [Fındıkoğlu, 1971: 105].

Grenard'a göre Doğu Türkistan Türklerinin aile tipi, pederşahi iken muhtelif tesirler neticesinde iki cinsin anlaşmasına dayalı pederi bir tipe dönüşmüştür.

Fransız Sosyolog G.Richard Şehirli Türklerden ziyade Yakut, Kırgız, Altay Türkleri gibi aşiret hayatı yaşayan soydaşlarımızda görülen aile hadiselerini araştırmıştır. Richard'a göre Türklerde aile tipi tek değildir. sosyal ve iktisadi şartlara göre çeşitli tiplere ayırmak gerekir.

Durkheim ise Doğu Türkistan Türklerindeki demokratik aile sisteminin F.Grenard'ın sandığı gibi Pederşahi bir aile sisteminin değişiminden değil başlangıcından itibaren süre gelen maderşahi bir ailenin uzantısı olduğu kanısındadır [Fındıkoğlu, 1971: 207].

Birbirinde farklı tespitler içeren bu görüşlerin ortak noktasının Türk ailesinde ilişkilerin düzenli, tek taraflı despotizm içeren unsurlar taşımadığı bilgisi olduğunu yazabiliriz. Yapılan tespitlerdeki ayrılıkların kaynağının bu kişilerin ya buldukları batılı şehirlerde Türklerin arasında yaşamadan Türk ailesi hakkında eserler vermiş olmalarına veya kısa süreli, Türklerin çok geniş bir coğrafyada yaşamalarından kaynaklanan dar alandaki gözlemlerine dayanarak yazılmış olmalarına bağlayabiliriz. En doğru bilginin o cemiyette yaşayan ve yaşananları inceleyen fikir adamlarından çıkacağı iddiasında bulunarak Türk Toplum Bilimci ve Tarihçilerinin Türk Aile yapısı hakkındaki görüşlerini inceleyelim.

Ziya Gökalp Türk Aile yapısı ve hukuku üzerinde etraflı araştırmalar yaparak fikirleriyle konuyu sistematize etmiştir. Ona göre önce konuya kadın ve erkek eşitliğinden bakmak gerekir. “Türklerde töre ve şamanizme göre de kadın erkekten üstündür. Şamanizmmaderi Aileye, töre pederi aileye bağlıdır. Şamanizm eski Türklerin sihri manzumesinin, töre dini manzumesini meydana getirir. Din ve sihir aynı değerde görüldüğünden kadınla erkek birbirine eşit sayılır. Sihirle din arasında zaman zaman görülen değer farklılığı kadının hukuken bazen yüksek, bazen aşağı seviyede telakki edilmesine yol açmıştır” [Gökalp, 1977: 423].

Türkiye Türklerinin Aile yapısını araştıran Ziya Gökalp, başlıca dört çağ buluyor. Boy, Ocak, Konak ve Yuva Demokratik karakter dört çağda da görülür:

Boy, sosyolojideki Klan yaşayışını andırmaktadır. Boydaşlar hep aynı boy adlarını taşır. Karşılıklı bağlılık ana tarafındandır. Yakut Türklerinin sib adını verdikleri bu Aile-Klanın bizde bugün kan bağlılığını ifade eden kelimelerden olan Sop'la ilgili olması çok muhtemeldir.

Boydan sonra ocak çağı gelir. Pedersahlığa misal olarak gösterilmektedir. Üye sayısı sınırlanmıştır. Bir baba tarafından idare edilen ve üye sayısı coğrafi ve iktisadi şartlara göre değişen bir ev hayatı oluşmuştur. Pedersahlığa misal gösterilmesine karşı çıkar, gerekçe olarakta bu kişilerin hem ana hem baba ceddini kutlu saymalarını gösterir.

Konak; Arap, Fars ve Bizans tesirleriyle ortaya çıkmıştır. Önceki tipleri oldukça serbest cemiyet içinde bulunan kadın, konak tipinde Avrupalıların çok mübalağlı hikayelerle tasvir ettikleri harem yaşayışı içine sokulmuştur. Bununla beraber soydan gelme karakteri dış tesirlere rağmen, büyük şehirlerden uzak yurt köşelerinde kendisini korudu.

Tanzimat devri yıllarında aile müessesemiz çözülmeye yüz tuttu. Avrupa ile temas sanayileşme, iktisadi yaşayışın başkalaşması harem ve selamlıktan ibaret konağın hem yapısını hem de ruhunu değiştirmeye başladı. Konak yuvaya dönüşmeye başladı [Gökalp, 1976: 293]. “1917 Kanunundan sonra 1926’da kabul edilen Medeni Kanun bu gidişi hızlandırmıştır.” Konak hayatından yuva tipi aileye dönüşme yaşamasının sebebini sadece dış tesirlere bağlamak yetersiz gelir. Türklerde haremlik-selamlığın kalmamasına bir sebepte uzun süren savaşlarda eşlerinden senelerce ayrı kalan kadınların bir evin harem bölümünde dış dünya ile bağlantısız yaşadığını düşünmek hayal olur. Toprakların miras yoluyla küçülmesi ailelerin genç ve bekar üyelerini dış ve iç göç yapmaya itmiştir. Ve göç edilen yerlerde kurulan evlilikler çekirdek ailenin kurulmasını mecbur kılmıştır. Günümüzde de çekirdek ailenin giderek yaygınlaşmasının temelinde iç göçlerin yattığı kanısındayım.

İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü isimli eserinde “Eski Türk Ailesi “Geniş Aile” şeklinde görülmekte ise de aslında “küçük aile” tipinde kurulu bulması akla daha yakın gelmektedir. Çünkü Türk Ailesi, aile reisinin adeta mülkü sayılan aile efradı üzerinde kesin söz hakkının bulunmadığını görüyoruz. Bu bakımdan, bunun eski Yunandaki “geose” ve Roma’daki “genç” geniş ailelerden çok farklı olduğu belirtilebilir. Aynı şekilde Slavlardaki aile büyüğünün bütün aile halkına köleler gibi hükmettiği kolektif mülkiyete dayalı bir geniş aile örneği olan “Zadruga”ya benzemektedir. Bu tip ailelerde evlatlar mülk ve söz hakkından mahrum olmanın baskısı altındadır.

Türklerdeki gelişmiş çoban ailesinde ise mülk ortaklığı sadece otlaklar ve hayvan sürülerinde görülür [Kafesoğlu, 1984: 216].

Kafesoğlu çekirdek aile tipinin Türklerin yaşama biçimi sebebiyle bir anlamda mecburi olduğunu öne sürer. “Esasen dağınık çobanlık hayatı “Büyük Aile” kuruluşuna elverişli değildi. Onlar belirli toprak üzerinde kümelenip bir arada oturamazlardı. Böylece “Küçük Aile” nizamında yaşayan eski Türkler daha hür fertler yetiştirme imkanına sahip idiler [Kafesoğlu, 1984: 223].

Türkçe’de izdivaç için kullanılan “evlenme” veya “evlendirme” tabirleri evlenen erkek veya kızın baba ocağından ayrılarak ayrı bir ev meydana getirdiğinin ifadesi olduğunu belirten Kafesoğlu genellikle dıştan evlenmenin esas olduğu, gönüllü izne dayalı baba hukukunun geçerli bulunduğu Türk ailesince baba evinin küçük oğula kaldığını belirtir.

Türkdoğan, Çin kaynakları ile Yazıtlar ve Uygur metinlerine dayanarak aile ve evlilik sistemi hakkında şu bilgilere ulaşabileceğimizi yazar. “Türklerde köklü bir evlenme düzeni hakimdir. Mete’nin tarihi hayatı bunu açıkça göstermektedir. Aile gerçekten kutsal bir kuruluştur. Hem resmi Çin kaynaklarına ve yazıtlardaki bilgilere dayanarak hatunların devlet yönetiminde sorumlu kişiler oldukları bilinmektedir [Türkdoğan, 1996: 217].

Türkdoğan, yine Orhun kitabelerine dayanarak Türk ailesinin çekirdek aile olduğu görüşündedir. Türkdoğan’a göre bu durum “ailenin evrim ürünü olmadığını, Ana-Baba ve çocuklardan ibaret bir çekirdek aile tipini temsil ettiğini belirtmektedir [Türkdoğan, 1990: 40].

Türklerde dıştan evlenme geleneğinin hakim olduğuna da birçok delil ortaya konmuştur. Eröz bugün toplumumuzda halen kullanılan “bacı kelimesi dıştan evlenme geleneğinin bir parçasıdır” diyor [Eröz, 1977: 49].

Gökalp Türklerde dıştan evlenmenin totemizmden çıkma sonucu belirlediği kanaatindedir. “Bu evlenme şekli kadının kendi klanından biriyle evlenmesinin tabu

olması sonucu yayılmıştır. Böylece tabiatçılık dini doğmuştur ki, kadın-erkek eşitliği ve içten evlenme silinmiştir [Gökalp, 1976: 133].

Dıştan evlenme geleneği sayesinde Ailenin devamlılığını ve bölünmezliğini sağlamak için bazı tedbirler alınması yoluna gidilmiştir.

İnan'a göre "Hunlar'da üvey ana veya yenge ile evlenme geleneği de dıştan evlenme yasasının gereklerinden idi. Aynı geleneğin Kök Türklerde, Uygurlarda ve Kırgızlarda da bulunduğunu biliyoruz. Rodloff, Yenisey yazıtlarının birinde "yad elde ki dünürümden ayrıldım" kaydını ileri sürmektedir. Burada dünürün, o dönemde yad olduğunu gösterir" [İnan, 1987: 344].

Levirat tipi aileyi sadece üvey ana veya yenge ile evlenme olarak anlatma eksik kalır. Baba veya babanın yerine geçen büyük çocuklar annelerini ve küçük kardeşlerini himaye etmek mecburiyetindedir. Eğer kardeşlerden biri ölürse en büyük kardeş ölenin ailesini kendi ailesine katar. "Ölen kardeşin çocuklarının başka ailelere katılıp soyadlarının değiştirmelerine kesinlikle izin verilmezdi" [Ögel, 1971: 18].

Türk sosyolog ve ahlak felsefecilerinden Mehmet İzzet'in görüşüne göre Gökalp'in fikirleri pratik ihtiyaçların tesiri altında kalmıştır. "Gerek Gökalp, gerek onun arkasından yürüyenler istenilen aile hayatını kurmak isterken bu hareketin eski Türk ananesine ve yasasına, milli benliğe dönmek tarzında tefsir olunması ve bu suretle fazlaca teveccüh bulunacağını kabul etmek, ilmi bakımından doğru sayılmalıdır. Bu düşüncede olan M. İzzet'e göre bunun sebebi şudur; Türk zümreleri aynı din ve ırka mensup olmakla beraber, birbirinden ayrı yerlerde, başka başka iktisadi ve içtimai şartlar altında yaşamışlardır. Zaman ve mekan bakımından büyük farklılıklar vardır. Bu sebeple, Türk zümreleri arasında aynı aile tipinin bulunmasına engel teşkil etmektedir" [Eröz, 1977: 58].

Türk aile yapısının temel özelliklerini ortaya koymaya çalışırken özellikle Türk Ailesini İslamiyet öncesi-sonrası gibi dönemlere ayırmamaya özen gösterdim. Gösterdiğim özenin sebebi Türk aile yapısının en eski çağlardan günümüze ulaşınca kadar temel

özelliklerini koruduğuna olan inancıdır. Bir başka nedeni ise Bilgiseven'in tamamına katıldığı şu görüşleridir. "Türk aile sisteminin son derece hayret uyandıran iki özelliğinde biri, Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden önceki dönemde, İslam'ın özüne daha uygun bazı örflere göre şekillenmiş bir sistem olmasıdır. İkinci özellik İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra Türklerin bu dinin şeriat hükümlerine üstelik yanlış ve çeşitli gruplar tarafından farklı yorumlar getirilerek yapılan uygulamalara sınımsız bağlı kalırken İslamiyet'in özünden uzaklaşmalarıdır [Bilgiseven, 1998: 81]. Ziya Gökalp'in Konak olarak tanımladığı aile yapısı hiçbir zaman Türk milleti arasında yaygınlaşmamış sadece şehir yaşantısı içerisinde yer bulabilmiştir. Anadolu ve Türklerin yaşadığı diğer bölgelerde geleneksel Türk aile yapısı varlığını sürdürmüştür.

Mutlaka geçmişten günümüze aile hayatımızda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler Sosyal-iktisadi ve coğrafi şartlar neticesinde olağan değişimlerdir. Bu değişim Türk aile yapısını tamamen ortadan kaldırmayıp sağlamlığını, temel özelliklerini günümüze ulaştırması bakımından zaruret arzeden gelişmelerdir.

1.1.Türk Aile Yapısında Kadının Konumu

Bilinen ve bilinmeyen yönleri ile en az beş bin yıllık bir tarihi olduğunu bildiğimiz Türk milletinin bu uzun tarihi seyri içinde hemen her devirde Türk kadınları sosyal hayatta aktif rol oynamıştır. Kadınlarımız toplum içinde izler bırakan tarihi seyrinde en önemli özellikleri belki de göçebe yaşam biçiminden kaynaklanan alışkanlıklarından olsa gerek günün şartları savaş, barış, göç... vb ne olursa olsun hemen üzerine vazife alıp durumunu bu yeni şartta göre şekillendirmesidir. Konuya bu sözlerle giriş yapmamın bir nedeni de konu başlığını yazarken ailem kadınlarının yaşamını göz önüne almamdır. Rahmetli halamdan dinledim. Kurtuluş savaşı günlerinde köyümüz kadınlarının yaşam mücadelesi bizlere Türk Aile Yapısında kadının konumunu anlatmak için iyi bir örnek olacaktır. Köyümüze I. Cihan Harbi sırasında Ruslar tarafından baskınlar düzenlenmektedir. Ruslar köyün dere kenarlarını kendilerine mesken edinmişler ve evlere baskınlar düzenlemektedirler. Yörenin erkeklerinin eli silah tutanları düşman işgaline karşı cepheye gitmişler, bölgede yaşam mücadelesi kadınlar tarafından verilmektedir. Rus askerleri kadınların, çocukların ve mallarını kendilerine hizmet etmelerinin karşılığında da canlarını bağışlamaktadır. Düşmanın bu isteklerine karşı

çıkan kadınlar bir gece gizlice hazırlanarak yanlarına çocuklarını da alarak yüksek dağlara sığınmışlardır. O günlerde çocuk olan halam kadınların dut yaprağından ekmek, çeşitli otlardan ve yakalanan hayvanların etlerinden yemek, derilerinden ayaklarına çarık yapıldığını anlatmıştır. Düşmanın kendilerini bulması ihtimaline karşılık sürekli yer değiştirdiklerinden bahsedelerdi. Bu örneğin sadece benim yöreme ait kadınlar için geçerli olmadığını yazımızın ilerleyen bölümlerinde farklı zaman ve mekanlardaki Türk kadınlarını da anlatan bir örnek olduğunu göreceğiz.

Türk kadını hakkında yazılan kimi eserlerde kadınlarımızın haremde esir hayatı yaşadığı Cumhuriyet kanunları ile esaretten kurtulduğu yönündeki yazılar aşırı mübalağa içermektedir. Bilinen 5 bin yıllık tarihi sürecinde kadınlarımızın Osmanlı Devleti dönemi de dahil hiçbir zaman esir olmamışlar, esir kullanmışlardır. Göçebe bir kültür ve tarımsal bir ekonomiye dayalı Osmanlı beyliğinde kadınlar serbest olmakla beraber, erkekle savaşa katılır, ata biner ve tarlada çalışırdı [Tuğlacı, 1984: 11].

Osmanlının, batı kurumlarının etkisi altında kaldığı en önemli iki alandan biri bürokratik devlet yapısı diğeri ise aile yapısıydı. Sınıflı topluma dayalı olan Bizans İmparatorluğunda yönetici kesimle, tarlada çalışan köle kesimine ait kadınlar arasında keskin bir ayrım vardı. Şehir merkezinde yaşayan yönetici kesim kadını kendini haremde buluverdi [Altındal, 1977: 106-107].

Fakat şu hususun altını çizmek gerekiyor ki harem, hayatı sadece yönetimin başkenti olarak kutsal kabul edilen İstanbul'la sınırlı kalmıştır. Osmanlı kırsal kesiminde hiçbir zaman harem hayatı görülmemiş ve tarıma dayalı Osmanlı ekonomisi içinde yer alan kadın geleneksel eşitlikçi konumunu sürdürmüş, erkeği ile aynı kanun mekanizmasını paylaşmıştır [Çaha, 1996: 80].

Tarihi metottan faydalanarak, tarihi gelişme seyri içinde Türk aile yapısında kadının konumu üzerinde durursak bu konuda bize ilk bilgiler destanlar ve yazıtlar aracılığı ile gelmektedir.

Oğuz Türklerinin destanı olan Dede Korkut hikayelerinin giriş bölümünde kadınlar dörde ayrılır:

Bunlardan birisi solduran soydur.

Birisi dolduran toydur.

Birisi evinin dayacağıdır.

Birisi de denildiğinden de bayağıdır.

Kadınlarda sayılan bu nitelikler içerisinde itibar göreni evinin dayacağı olan kadındır. Bu kadının özellikleri şöyle sıralanır. “Yazıdan yabandan eve bir konuk gelse, saygı gösterir, gönderi... Onun bebekleri yetişsin, ocağına bunun gibi avrat gelsin!” [Binyazar, 1976: 67].

Evin dayacağı olan kadın, erkeğin yerini tutabilme gücü gücünü göstermektedir. Örnekte belirtildiği gibi, yazıdan yabandan gelen konuğu ağırlayabilir, kocasının yokluğunu duyurmaz. Bu davranış biçimi erdemlik olarak görülür ve böyle kadınların çocuklarının yetişmesi için ve herkesin böyle bir eşe sahip olması için dua edilir.

Dede Korkut Destanı’nda Bamsı Beyrek’in beşik kertme nişanlısı, Bay Bican Bey’in kızı Banu Çiçek göze çarpan kadın tiplerinden birisidir. At yarışı, ok atışması ve güreşte nişanlısı ile karşılaşarak erkeğin kendine layık olup olmadığını dener. Yine Dede Korkut kitabında Kanlı Koca oğlu Kanturalıyı babası evlendirmek istediğinde, oğlan şu vasıfta kız ister: “Baba men yerimdin turmadın o turmuş ola. Men kara koç atıma binemedin ol binmiş ola. Men kanlı kafir ele varmadın ol varmış, mana baş getirmiş olası der. Babası ve kendi dolaşır istedikleri gibi kızın Trabzon tekfurunun <bir azim görklü mehbut kızı> vardır <sağına soluna iki koşa yay çekerdi. At dağı ok yere düşmezdi ol kızın üç canavar kalınlığı kaftanlığı vardı.> Bu kız Selcen Hatundu” [Binyazar, 1976: 67]. Kadının bu güçlü yapısı değerini arttırmaktadır.

Erkek başı darda kaldığında kadınına sığınır. Onu en içten duygularla yüceltir. Bayındır Han’ın toyundan dönen Dirse Han hatununa şunları söyler:

“Beri gel başımın bahtı, evimin tahtı,
Eviden çıkıp yürüyende selvi boylum
Topuğundan sarmaşanda kara saçlım
Kurulu yaya benzer çatma kaşlım
Çifte badem sığmayan dar ağızlım
Kadınım, direğim, döleğim” [Binyazar, 1976: 73-74].

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi kadın erkeğin bahtı, evinin tahtıdır. Erkeğin iyi veya kötü bir yaşam sürebilmesi için kadının önemini vurgulamakta. İyi bir eşle bahtının güzel olacağı anlatılmaktadır. Yine aynı dizelerde geçen kadınım, direğim, döleğim sözlerinde kadından beklentilerin fazlalığına işaretir.

Dede Korkut Destanı’nda övülen, istenen iki kadın tipi üzerinde durulmuştur:

- I. Evin direği, vefalı, sadık, hayat arkadaşı kadın tipi.
- II. Bu vasıfları taşımakla beraber ayrıca yiğitlikte, binicilikte erkeklerden geri kalmayan kadın tipi.

“Dede Korkut kitabında kadın” konulu makalesinde Mehmet Kaplan bu devrin Kadınıni şu sözlerle tarif eder:

İslamiyet’ten önce ve göçebelik döneminde, bu dönemin ideal erkek tipi olan Alp tipine yaklaşıp. Erkek gibi o da ata biner, ok atar, kılıç kuşanır ve icabında düşmanlarla çarpışır. Aşk ve haz hayati bir mesele değildir. Aşk duygusu, topluluk içinde maddi ve manevi manialar karşısında kalan bir müuyyilenin mahsulüdür. Göçebe hayatında müheyyilenin gelişmesini temin eden şartlar yoktur. Burada insanlar, daima hareket halindedir. Göçebe, köy ve şehir hayatının sağlamış olduğu emin ve statik bir boş zamanda sahip değildir. ayrıca içtimai baskı ve dinde kadınla erkek arasına sıkı bir perde çekmemiştir [Kaplan, 1946: 99].

Dede Korkut hikayeleri Oğuz Türklerinin yaşamını anlatan destanlardır. Bu örneklerde görüldüğü gibi kadın toplumda önemli bir yer tutmaktadır. Kurulan yuvanın

mutluluğunu erkeğin ve kadının uyumu belirlenmektedir. Bu destandaki kadın tipleri güçlükleri oranında değer kazanmakta idiler. Ayrıca kadında farklı özellikler aranmaktadır. Dayağı kadın tipinde anlatıldığı gibi kadının konumunu güçlülüğünün yanı sıra doğurduğu çocuk ve evin düzenini her şartta sağlaması da belirlemekte idi.

Türk tarihinin en önemli kaynaklarından VI.-VII. yy'dan kalma Türk kitabelerinde gerek imparatoriçe gerekse anne olarak, hatundan saygı ile bahsedilmektedir. Hakan Bilge II. Göktürk İmparatorluğunun kuruluşunu anlatırken annesini Türklerde küçük çocukların koruyucusu şefkat ve sevgi ilahesi olan, Umay'a benzetmekte ve onun ölümünde büyük merasim tertiplendiği söylenmektedir. İstilaya uğrayan yurttaki kadınların hakaret görmesini en büyük felaket sayan sözleri de kadının cemiyetteki yüksek itibarını belirten noktalardır [Kafesoğlu, 1995: 30].

Kadının bu özgü yaşamının temelinde Türk töresi ve dini bulunmaktadır. Özgürlüğe olan tutku kadınlarda gerek aile için gerekse sosyal hayatta haklarını korumalarına fert olarak toplum içinde yer almalarını sağlamıştır. Bu husus özellikle Anadolu'da bilhassa şehir hayatına yabancı kalmış köylerimizde açıkça görülür. Orada kadın, erkeğin tam bir yardımcısıdır. Çeşitli güçlüklerle erkekle beraber katlanır, tarlada, bağda, dağda, pazarda onunla birlikte çalışır, en ağır işleri görebilir. Kadın geçmişten beri zaten çalışma hayatındadır. Günümüzde çalışan kadın denince akla sadece hizmet ve sanayi sektöründe çalışanlar gelir. Oysa kadınıımız her zaman çalışma hayatının içinde olmuştur. Erkek tarlada kazma kürekle çalışırken, kadın çapayla çalışmış. Evinde halı çadır dokumuş, tarlada, bahçede yetiştirdiği meyve ve sebzelerin ihtiyaç fazlasını Pazar yerlerinde satarak ailesinin geçimine katkıda bulunmuş, kendi bütçesini oluşturma imkanına kavuşmuştur.

Kadının günümüzde sıkça duyduğumuz sloganlardaki gibi ezilen, sömürülen, haklarını korumaktan aciz hayvanlar ve bitkiler gibi özel koruma dernekleri kurulmasına gerekli varlıklar olsaydı Anadolu'daki dul kadınların itibarlarını kaybetmeleri gerekirdi. Anadolu'daki dul kadın kendisini geçindirecek arazisi varsa genellikle ikinci kez evlenmez. Bu durum şehirdeki boşanmış kadının aile reisliğini üstlendiği parçalanmış

aileden farklıdır. Dul kadın toplumda itibar görür. Evinin ihtiyaçlarını kendisi karşılar ve uzun yıllar ailenin reisliğini sürdürür.

Bir alan araştırması olan “Anaerklik ve İçgüveyliği Hırka Köyü örneğini, görüşlerimize kaynak olarak verebiliriz. Bölgede görülen bir aile modelinde, “(Ali Güneş) Taraklının Paydullar köyünde ikamet etmekteydi. Daha sonra 44 sene önce Hırka köyüne geldi. Babası vefat eden bir ailenin kızıyla evlendi. Ailenin reisi kayınvalide idi. Ancak oda on sene önce vefat edince ailenin reisi kendisi oldu” [Taşdelen, 1997: 224].

Anadolu’da aile yaşamı içerisindeki kadını anlatmaya Eröz’ün Yörükler isimli kitabından satırlarla devam edelim.

“Yörüklerde de kadının mevki ufak tefek farklarla fena sayılmaz. Her meselede az çok söz sahibi, rey sahibidirler. Kaç göç yoktur. Peçe, çarşaf gibi Arap kültürünün, İslam’i görünüş altında getirdiği kılık kıyafet bulunmaz. Ne tam kapalı, ne de açık. Türk’e yaraşır şekilde, eski örf ve adete uygun giyinirler” [Eröz, 1977, 51].

Kafesoğlu'na göre dağınık çobanlık hayatı “büyük aile kuruluşuna elverişli değildi. Onlar belirli toprak üzerinde kümelenip bir arada oturmazlardı. Böylece “küçük aile” nizamında yaşayan eski Türkler, daha hür fertler yetiştirmek imkanına sahip idiler. Türklerde leviratus (ölen erkek kardeşin dul kalan zevcesi ile veya dul fakat genç ve çocuksuz üvey anne ile evlenme şekli mevcuttur ve umumiyetle tek zevcelik monogami görülür [Kafesoğlu, 1995: 216].

Türk toplumunda eğer kadının çocuğu olmaz, hasta olur, cinsi kudreti düşük olursa ikinci kadın iyi karşılanır. Kısır kadının itibarı yoktur. Çok çocuklu, bilhassa erkek evladı bol olan kadının mevki itibarı yüksektir [Eröz, 1991: 68].

Çocuk olmaması durumunda ikinci kadına hoş bakılmasının arka planında toplumun evlilik olayına bakış açısı yatar. Evliliklere iki insanın birbirine aşık olması üzerine kurulan değil mevcut ailelerin devamını sağlayan bir kurum olarak bakılmasıdır.

Osmanlı kuruluş döneminde Türk kadını farklı bir örgütlenme yapısıyla karşımıza çıkar. Türklerin bir tarafta Bizans'a bir taraftan Doğudan gelen Moğol Akınlarına karşı Anadolu'da tutunma mücadelesi verdiği zamanlarda zaten çeşitli teşkilatlar bulunmakta idi. Bunlardan biriside Bâciyân-ı Rum (Anadolu Bacıları)dur. Aşık-paşazade bunların Anadolu'da bir kadınlar teşkilatı olduğunu anlatmakta ve Hacı Bektaş Veli ile olan irtibatlarına değinmektedir. Ona göre Rum bacıları, Hacı Bektaş'a Hatun ana adındaki bir müridi vasıtasıyla bağlıdırlar [Atsız, 1970, 222]. Bu ilişki sadece dini içerikli şeyh-mürit ilişkisi değil toplumsal her sorunla mücadelede birliktelik içerirdi.

Tezimizin temel kaynağını oluşturan Alev Alatlının eserlerini incelerken Bacıyan-ı Rum Teşkilatı hakkında daha geniş açıklamalarda bulunacağız. Yazarın eserlerindeki en önemli kadın karakterlerden Günay'ın kendini Bacıyan-ı Rum teşkilatına bağlı hissetmesi ve eserlerde sıkça yer alması daha ayrıntılı yazmaya bizi itmektedir.

Bu anlayış sadece İslamiyet sonrası Türk toplumunda değil Eski Türk topluluklarında da görülür. Ailede temel unsur toplumun kabul ettiği ilk kadındır. kadın ikinci derece değildir. ailenin yönetimi ve çocuğun eğitimi tamamen kadına terk edilmiştir. Kadının hakimiyet alanı sadece aile içinde kalmayıp Hatunlar vasıtasıyla devlet dairesinde de söz sahibi olmuşlardır. Tarihimizin bilinen geçmişi kadın idarecilerle doludur.

Türk milletinin yaşamış olduğu üç önemli dönem vardır. Bu dönemleri İslamiyet öncesi Eski Türkler, İslamiyet sonrası Türkler ve Cumhuriyet dönemi Türk Milleti olarak ayırabiliriz.

Bu dönemler içerisinde Türk aile yapısında Kadın temel özellikleri değişmemiştir. Kadın kurmuş olduğu aile içerisinde söz ve yetkilere sahip olduğu gibi farklı teşkilatlar vasıtasıyla sosyal meseleler hakkında fikir ve eylem sahibi olmuştur. Üç dönemi temsilen tezimizin ilerleyen bölümlerin yazacağımız Bacıyan-ı Rum kadın grupları günümüzde kadın erkek eşitliğini bedeni teşhir ve cinsi özgürlük sayesinde kazanılacağını sananlara iyi bir örnek olacaktır. Türk toplumunda aile kadın-erkek eşitliği değil tabiat kurallarına uygun düzenleme özdeşleşme üzerine kurulmuştur. İki

farklı cins birbirinin eşiti değil, doğanın dengesini temsil eden birbirinden farklı ancak bütünleşirse işlevsel ve uyumlu hale gelen bütünü parçaları olmuşlardır.

1.2. Günümüz Toplumunda Kadının Konumu

Türk toplumunda özellikle son yirmi yıldır. Büyük farklılaşmalar meydana gelmektedir. Her ne kadar aynı din ve ırka mensup olmakla birlikte, birbirinden ayrı yerlerde, farklı ekonomik ve sosyal şartlar altında yaşamaya başlamışlardır. Türk toplumunun, coğrafi uzaklık olarak geçmişte de bir birinden uzak mekanlarda bulunmaları, yaşama biçimlerinde değişikliklere yol açıyor. Lakin aradaki farklılaşma hiçbir zaman günümüzdeki kadar belirginleşmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşayan Türk topluluğu 21. yy'a çok büyük sosyal değişim süreci içerisinde başlamıştır. Bu değişim süreci yaşadığımız topraklarda hem bölgesel olarak, hem şehirsal-kırsal kesim olarak, hem eğitim ve ekonomik düzey olarak büyük farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Bir toplumsal kurumdaki değişim başka kurumlarda da değişikliğe yol açar şeklinde ifade edebileceğimiz toplum bilim kuralı geçerli olmuş. 1980 sonrası Serbest Piyasa Ekonomisine geçiş, Kitle İletişim araçlarının sayısında ve izlenme oranlarında meydana gelen artış, toprakların miras yoluyla küçülerek insanların geçimlerine yetmez hale gelmesi, yeni iş alanlarına göçü artırmış ve daha önceleri sık rastlanmayan yeni yaşama biçimleri ortaya çıkarmıştır. Yukarıda saydıklarımız değişimi ile başlatan sebeplerden sadece bir tanesidir. Bunlara ilave edebileceğimiz daha birçok sebep mevcuttur. O nedenle günümüz toplumunda kadının Konumu üzerinde genellemelerde bulunmak çok zor hatta imkansızlaşmıştır.

Türk toplumunda yaşanan değişim en çok kadınları etkilemiştir. 12 Eylül 1980 askeri ihtilali toplumdaki özellikle erkekler üzerinde yoğun bir baskı kurdu. Erkek egemen siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ya kapatıldı ya da faaliyetlerine kısıtlamalar getirildi. Toplumda öne çıkan erkek figüranlar ise tutuklandı veya askeri otoritenin dikkatini çekmeyecek ölçüde sessiz ve otoriteye uyumlu bir kişiliğe büründü. Artık 1980'li yıllarda modernleşme, ulusal kimlik, ulusal dayanışma gibi konulardan çok hava kirliliği, sağlık, turizm, çevre, insan hakları, dini haklar ve kadın hakları gibi spesifik konular konuşulur, tartışılır oldu [Çaha, 1996: 139]. Kadının sosyal çevrenin etkisi ile oluşan kişiliği bu yeni konularda daha fazla ilgi duymasını sağladı. Bu iletişim sadece

yüz yüze değil kadınların etkin şekilde bulunduğu çeşitli yayın organları vasıtasıyla yaygın hale geldi. Artık kadınların sokaklarda yazılı ve görsel basında sıkça yer aldığı günler başladı.

Erkeklerden boşalan yerleri (siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarında) kadın yöneticiler aldılar. Bu süreç toplumda örnek kadın, başarılı kadın, kendi ayakları üzerinde durabilen kadın modelinin benimsenmesine ve diğer kadınlara kendilerine yapılan haksızlıklara karşı mücadele etme isteklerini daha sesli ve kararlılıkla dile getirmeyi öğretti. Kadınlar kendilerine sunulan yaşam kalitesini yükseltmeye bu elinden gelmiyorsa en azından kız çocuklarının daha iyi yaşam sürebilmesi için eğitim gibi gerekli materyallerin kazanmasında destekleyici oldular.

Ülkemizde 1985 verilerine göre 12 ve daha yukarı yaşlarda evli kadınlarımızın sayısı 12 milyondur. Bu evli kadınlarımızın 5 milyonu okumaz yazmazdır. Geriye kalanın 5 milyonu ilk okul mezunu, 377.000'i ortaokul mezunu 528.000'i ise lise mezunu 169.000'i de üniversite mezunudur [Güneş, 810]. Günümüzde ise üniversite de okumak için yılda 1 milyondan fazla öğrenci girip sınavlarda başvuruda bulunmaktadır. Bu başvuruların yarıya yakını kız öğrenciler tarafından yapılmaktadır. Bu karşılaştırma bile yakın geçmişteki kadınla-bugünün kadınının toplumdaki konumu ve eski rolü konusunda bizlere ipuçları vermektedir.

Kadının eğitim düzeyi ve meslek sahibi olması evlilik tipinin belirlenmesinde, çocuk sayısında, aile içi rollerin değişmesinde, özgürlük alanlarının genişlemesinde, tasarruf ve yatırım kararlarının alınmasında, tüketim taleplerinin artmasında, oturulacak mekanın seçiminde önemli rol oynamaktadır.

Bu yazdıklarımız daha çok ülkemizde şehirli kadını anlatmaktadır. Her ne kadar kadın çalışma ve eğitim yoluyla toplumsal rollerinde değişim başlatsa da, ülkemizde halen aile gelirinin çoğunluğunu erkekler kazanmakta, önemli kararları daha sıklıkla erkekler almakta ev işlerinin çoğunluğunu ise kadınlar yapmaktadır [İmamoğlu, 1991: 834].

Çalışan kadınlar arasında kırsal kökenli gelenekten gelenler, çocukluktan itibaren geleneksel kalıpları benimseyerek sosyalleştiği için çalışmaya başlasa dahi. Şehirdeki hayatında, karı-koca rollerinde değişiklik olmamakta. Kadınların kendisinin de bu yönde talebi bulunmamaktadır. Kır kökenli kadınların çoğu göç yoluyla şehre geldikleri zaman daha çok akrabalarının yanına veya yakınına yerleşiyor. Bu durum akrabalık bağlarının şehirde de sürmesine değişime karşı toplumsal baskı unsuru olarak kırsal alan benzeri yaşamın şehirde de devam etmesine yol açıyor. Kadın yeterli ekonomik ulaşıya dahi tamamen aile içi rollerin denetlendiği akraba topluluğundan kopamıyor. Çünkü; çalışan kadın çocuklarının bakımı konusundaki tercihini halen yakın akrabalarından yana kullanıyor. Bu durum akrabalık ilişkilerinin sürekliliğini sağlıyor.

Zaten ülkemizde şehirde yaşayan kadınların büyük çoğunluğunu şehir kökenli olmayıp genellikle evlenme sonrası şehre yerleşmiş kadınlar oluşturur. Şehre gelen kadının yaşamında ilk yaşanan değişim dışarıdan alınan tüketim harcamaları yönünde yaşanmakta, aile içindeki rolü ise Anadolu'da olduğu gibi yetiştirdiği çocukları veya yaşıyla bağlantılı olarak değişime uğramaktır.

Günümüzde ezilen kadın diye bir sınıflama yaparsak en başa çalışan kadınları koymalıyız. İki tam günlük işi bir günde yaşamak sıkıntısıyla baş başa kalan kadının omuzlarına ağır yük binmektedir. Maalesef ülkemizde çalışan annenin iş ve aile yaşamını kolaylaştıracak düzenlemeler bulunmaktadır. Acilen kadının yaşam standardını yükseltecek doğum izin süresinin artırılması, işyerlerinin bünyelerinde kreş açma zorunluluğu getirilmesi gibi düzenlemelerin uygulamaya geçmesi gerekmektedir. Bu sayede kadın yeni medeni haklarıyla ilgilenmeye de vakit bulabilecektir.

Ülkemizde artan oranda farklılaşmalar yaşanmaktadır. Giderek homojen yapı, heterojen bir yapı arz ediyor. Özellikle Güney ve Doğu Anadolu bölgelerimizde yaşayan kadınlar ile ülkemizin batısında yaşayan kadınlar arasında farklılaşma artmaktadır. Bu farklılaşmanın temelinde bölgesel değer yargılarının, önemli rol oynadığı kanaatindeyim.

Günümüz toplumundaki Türk kadınları hakkında genellemelerde bulunmaya çalışırsak:

Kadınların eğitim ve iş dünyasında sayıları artmaktadır. Aile içindeki rollerinde değişim olmakla birlikte bu değişim teknolojik gelişimin çok gerisinde kalmaktadır. Evliliklerin kişisel istekler doğrultusunda yapılmaya başlanması ile kadının ailede alınan kararlara etkinliği olumlu yönde artmaktadır. Kadının çalışma yaşamına girmesi ile kendine ait bir bütçesi olmakta. Lakin bu bütçeyi daha çok gösteriş tüketimi yönünde kullanmaktadır. Kitle iletişim araçlarında sırasıyla sunulan yaşam ve tüketim modelleri kadınlar arasında geçim kanaati duygusunu ortadan kaldırmakta.

Kadının siyasi hayatıyla alakalı olarak. Pozitif ayrımcılık kadının lehine iş ve sosyal yaşamda kotalar konulmasını isteyen, eşit işe eşit ücret, kadının her alanda desteklemesi gibi başlıklarla son zamanlarda gündemi sıkça meşgul eden bir kavramdır.

Böyle bir ayrımcılığı istemek toplumda kadın-erkek arasındaki çizgilerin derinleşmesine sebep olacaktır. Kadının başarısının arkasında cinsel kimliğine dayalı yapılan ayrımcılık olduğu varsayılarak aynı statüdeki erkekle toplumda eşit tutulmayacaktır.

Pozitif ayrımcılığı savunmak yerine Türk toplumunun da kadının olumlu niteliklerini artırmalıyız. Devlet sosyal hukuk devleti olma özelliğini ön plana taşıyarak. Toplumun bütün fertlerinin özellikle kadınlarının bu ülkenin imkanlarından eşit şekilde faydalanmasına olanak sağlamalıdır.

Türk kadını hem çalışma yaşamlarında hem de annelik ve ev sorumluluğu olma konularında, kendilerine fırsat tanındığı sürece gerekli bilinç ve sorumluluk alacak duruma gelmiş olduğu bilinmelidir. Bu özgüvenin tüm ülke kadınlarına verilebilmesi için, güçlü bir kadın hareketi ve siyaset alanında etkili bir politika oluşturabilmek yolunda ülke çapında tüm kadınlara ulaşılması sorunlarının ele alınıp çözülmesi gerekli ve zorunludur [Akgür, 2001: 1-2].

2.ALEV ALATLI'NIN ESERLERİNDE KADIN

2.1.Sosyal ve Siyasi Hayatta Kadın

2.1.1.Sol Söylemde Kadın

Emekçi kadınlara düşen görev kadın olarak değil, proleter olarak; emekçi kocalarının dişi rakipleri olarak değil mücadele arkadaşları olarak örgütlemektir [Fatmagül, 1990: 294]. Dönemin “Tütün” gibi “Don” gibi popüler romanları, doğru yolu eninde sonunda bulan kendi sınıfının kadınlarına sevdalanan yiğitlerin romanlarıydı. Sevgililer uzun vadeli çıkarları kollayan, sevgiler akli başında, sevgiler aşk değillerdi. Kadınların kocaları değil, sevgilileri değil, aşkları değil, arkadaşları vardı. Sevmek dokunmak değil silah arkadaşı olmakta [Alatlı, 1993: 153].

Sol kesimde kadınlar kendileri için değil ideolojileri için çalışmışlardı. Kadın kimliklerini bir yana bırakıp ideolojik kimlikle bütünleştirdiler. Kadınları kadınlıklarından soyutlayan ideolojik bir kimlikle özdeşleştirdiler. Alatlı'nın dediği gibi özellikle 1980 öncesi dönem, devrimci kadınların önceki sevgililerini sırtlarından vurup, bir an delikanlılığının kanının beyaz gömlekler üstünde dalga dalga yayılmasını seyredip, önceki an cephede koşmalarını anlatan romanların yıllarıydı [Alatlı, 1993: 153]. O dönem bizim bedensel hazları alabildiğine aşağıladığımız yıllar. Birbirlerine alışılmıştan çok yaklaşmış çiftleri uyardığımızı hatırlarım. Sevgililer hatta eşler birbirine “arkadaşım” diye hitap ederlerdi. Sana sevgili arkadaşım diyorum. / budur bizim anladığımız sevdanın tanımı [Alatlı, 2001: 125].

Alatlı'nın Or'da Kimse Var mı? roman serisinin baş kadın karakteri Günay Rodoplu sol kesimin romanlarındaki kadın-erkek ilişkilerini eleştirir. Sevdiğini sandığı ama devrime ihanet ettiği anlaşılınca sevmemiş olduğunu anladığı erkeğini sırtından vuran devrimci kadının öyküsünde yiğitlik değil, ziyanlık gördüğüm için heyecanlanmadığımda, devrimci olmadığımı ikrarı dışında bir şey anlatamadım [Alatlı, 1993: 154].

Alatlı'nın Or'da Kimse Var mı? roman serisinin 3. kitabı Valla Kurda Yedirdin Beni isimli romanında Türkiye'de 80 öncesi yılların sol örgütlerinin yapısını sorgular. Bu

sorgulamayı kadın-erkek ilişkileri alanında da sürdürür. Alatlı eserlerinde kadının ve erkeğin ancak eşleşirlerse bütünü oluşturup, insanın meydana geleceğini, kadına ve erkeğe atfedilen özelliklerin farklılığını , kadının erkeğin alanına geçme çabalarının kadını kadın görünümlü erkeğe dönüştüreceğini yazar. Alatlı, Türkiye’de sol söylemin kadına bakış açısına yoğun eleştirilerde bulunur. Adı geçen eserinde sol ideolojinin örgütlü mücadelesi içerisinde yer almış. Mehmet Sedes isimli roman karakteri vardır. Mehmet Sedes’in karısı Yasemin’le olan ilişki biçimi örgütlerin kendisine has özelliklerini taşır. Türk toplumundaki aile anlayışına tamamen ters olan evlilik biçimi roman içerisinde anlatılır.

Benim Yasemin üzerindeki etkim, herhangi bir devrimci arkadaşımın, örneğin Nuri’nin, örneğin Şevki’nin üzerindeki etkisinden daha fazla değildi. Yasemin’in eşim olması, bana onun üzerinde baskı kurma yetkisi vermediği gibi, birbirimizden ayrılmamıza imkan vermeyen aşk yada tutku gibi ruh hallerine zaten yer yoktu. O kadar ki, daha sonraki yıllarda kimin kiminle birlikte olacağı, çocuk yapılıp yapılmayacağı da örgütlerin stratejik kararları arasına alındı. Eşlerin hayatı paylaşımları diye bildiğimiz geleneksel birliktelik gerekçeleri ortadan kalktığı için, örgüte ilişkin planların paylaşılması da söz konusu değildi. Çiftlerden biri yada diğeri ortadan uzun süreler kaybolduğunda, nerede olduğunu sorgulamak, devrimci tavıra ters düşeceği bilinciyle söz konusu olamazdı. Eşinin içeri alındığından aylarca haberi olmayanları bilirim. Bu bakımdan, Yasemin’in İstanbul’a gittikten sonra ki hayatı benim için meçhuldür (Onun içinde benim ki) [Alatlı, 2001: 142-143].

Alatlı toplumdaki diğer kadınlarla, devrimci kadınları karşılaştırır. Devrimci kadınların taşıdığı özellikleri romanında profesyonel devrimci eşi diye tanımladığı Nalan isimli karakter vasıtasıyla anlatır. “Devrimci profesyonel eşi diye bir tanım varsa, Nalan oydu. Ne zaman kızmak gerektiğini, hangi konsere, hangi geceye yada panele gidilmesi gerektiğini bilirdi...” [Alatlı, 1993: 272].

“Böyle bir beceri vardı o dönemde, bu beceriyi gösteremeyen eşlerden mahçup olunur, kalabalık içine çıkartılmazdı. Makyajlı, bakımlı hanımlar şüpheyle karşılandığı gibi, kendi halinde halim elim kadıncağızlarda küçümsenirdi. Çocuk doğurmak da gericilik

gibi bir şeydi. Nalan gibi donanımsız kızların hayatlarını anlamlı kılan, yaşamlarına gerekçe bulan bir faaliyeti, devrimcilik [Alatlı, 1993: 255].

Profesyonel devrimci eşi Nalan'ın geleneksel aile yaşamında karşılaştığımız bireylerle olan ilişkisi de şu sözlerle anlatılır. Şimdi buna bir tutam da ilerencilik, kadın-erkek eşitliği, efendim devrimci feminizm ekle. Bu demektir ki, kimse Nalan'dan, sırf kadın olduğu için yemek pişirmesini bekleyemezdi. Dikiş gibi, örgü gibi beceriler de devrimci kızların işleri arasında olmazdı. Şu halde Nalan'dan geleneksel bir evin günlük faaliyetleri içinde rol alması beklenemezdi. Şimdi, tabii hiçbir şey yapmıyor olmak da olmazdı. O da yapılanları küçümsemek, yapılanlardan pay almamak yoluna gitti [Alatlı, 1993: 253].

Alatlı, 70'li yılların telkin edilen yeni kadın tipini tarif eder. "Devrim mücadelesini her şeyin üstünde tutan bir kadın tipi, erkeği "olumlu kahraman" çizgisine gelemese sırtından vuran öldüren kadın tipi. Senin Yasemin gibi, Apo'nun Nalan'ı gibi..." [Alatlı, 1993: 367].

Kendi doğrularını yaşayan kızlar her şeyden daha önemli olduğuna imanı tam kızlar. Güncel estetiğin, ağda hariç, her tezahürünü reddeden, yorgun bakışlı, sarı benizli, sert acımasız kızlar. Bacı olmaya, evde kalmaya mahkum, düz devrimci kızlar [Alatlı, 1993: 367].

2.1.2. Milliyetçi Söylemde Kadın

Milliyetçi söylemin kadın modelini Alatlı, O.K. Musti Türkiye tamamdır isimli romanında tahlil ediyor. Başka eserlerinde de milliyetçi kadın modelini anlatan yazılarına rastlansa da, bu eserlerindeki kadınları Türk toplumun da kadının konumu başlığı ile vermek daha doğru olacaktır.

Milliyetçilerin bugüne ait değer yargılarında geçmiş yaşamların izleri çok belirgindir. Milliyetçilerin arzuladığı kadın modeli diğer ideolojilerden farklı olarak köklerini Türk tarihindeki örnek kadınlardan oluşturur. Bir başka farklılık ise Eski Türklerin aile ve

sosyal yaşamı içerisindeki kadınlara duyulan beğenin, Milliyetçi Türk Kadının bugünkü arzulan konumunu belirlemesidir.

Alatlı'nın O.K Musti Türkiye Tamamdır, romanının Türk milliyetçisi erkek karakteri Selahattin, kadın konusunda romandaki sevgilisi Günay ile sık sık tartışır. Selahattin, her zaman geçmişteki kadınların yaşamını idealize ederek, bugünkü kadınlara eleştirilerde bulunan bir karakterdir.

“Tam bir “Osmanlı kadını” diye tanımladığı annesini çok sevdi Selahattin. Sonraları, Osmanlı ile Türk'ü, Türk ile Ural-Altay kavimlerini ayrımsız düşündüğünde, belleğindeki anası erini at üzerinde izleyen bir yiğit kadındı. Zaten kadın “Erinin ardından kaleyi savunabilecek güçte ise makbuldü. Öyle derdi, ne zaman direncimi ölçmeye kalksa deki; hastayım. –Nerede öyle kadınlar! diye iç geçirirdi. Osmanlı'da Türk de tarihe karıştı” [Alatlı, 1996: 10-11].

Türk milliyetçileri Türk kadının da yaşanan değişimi dış tesirlerin etkisinde kalmanın bir sonucu olduğunu savunur. Eski Türklerdeki Türk kadınının yaşama biçimi Türk milliyetçilerinin ideal kadın ölçülerini belirler.

“Apdülmuttalip'in aynı obadan olmak dolayısıyla yengesi, Kadiça, onlara hoşgeldiniz türkülerini söyledi. Selahattin tanımadığı insanlar hele de erkekler arasında sıkılmadan türküyü söyleyen kadını yadırgadı, işte bu bizde olmaz. Bizde kadın yüksek sesle konuşsa ayıptır, diye italikledi. Erkekleri de müsaade ediyorlardı besbelli. Annesini hatırladı. Onu ve Türkiye kadınlarını pasif kılan şeyin “Arab'ın İslamiyet'i” olduğuna ilişkin iddiaların doğru olabileceğini düşündü. Baksana, eskiden bizim kadınlarımız erkek gibiymiş!” [Alatlı, 1996: 18].

Selahattin'in bu görüşlerine Türk milliyetçiliğinin sembol yazarlarından H. Nihal Atsız'da yazılarında katılır. “Yuva, aile ve zevce muhterem tutulurdu. Evli bir kadına taarruzun cezası idamdı. Kadın hürdü. Kocasını uzak yolculuğa gitmiş bile olsa eve gelen yabancı erkeği konuklardı. Kendisine saygı gözü ile bakıldığı için bundan bir kötülük de

doğmazdı. Hala Anadolu Yörüklerinde ve Türkmenlerinde Türkistan göçebelerinde bu adet vardır” [Atsız, 1992: 162].

Alatlı adı geçen eserinin bir başka bölümünde Kazak kadınlarıyla ilgili anlatılanların milliyetçiler tarafından nefesler tutularak dinlendiğini yazar.

“Halife Altay, Kazak kadınlarını anlatırken, nefesimize tutar dinlerdik. “Bizde her kadın bir binicidir” derdi. “yarış yapar, kıv kuvar gibi at sporları oynar. Yaradılış itibariyle sağlam bünyeli, soğukkanlı, çok çalışkan ve sebatlıdır. Savaş anında ve ağır şartlar altındaki uzun, tehlikeli göçler esnasındaki beceriklilikleri dillere destandır. Yeri geldiğinde erkeklerle beraber silah tutarak savaşa katılmadıkları zamanda, mermilerin yağmur gibi yağdığı çetin anlarda, at ve develerine sahip olarak, çoluk çocuklarını idare etmeleri yüklü develerin yollarından tutup yollarına devam etmeleri şayanı hayrettir” [Atsız, 1992: 313].

Bu söylemin Türk milliyetçilerinin yayın organlarından Ülkü Ocağı dergisi aracılığı ile de benimsenip, sürdürülen bir görüş olduğunu anlıyoruz. “Türk kadınları; özleri ve sütleri kadar ak ve pak, sadakatli, vakarlı ve yuvasına bağlı ve sevgileri sınırsız kadınlardır. Onların soyunu devam ettiren Türk kadınları ve anaları, destanlar yaratmışlardır. Bundan sonrada yaratacaklardır” [Solak, 1996: 23].

Roman kahramanı Selahattin’in Türk kadınına pasif kılan şeyin Arab’ın İslamiyet’i olduğu iddiasına kabul eder yöndeki kanaati. Alatlı tarafından bir başka roman karakteri Günay aracılığı ile eleştirilir.

“Avrupalılar hep bir Orient-Ege kültüründen bahsederler. Bunun telmihi Yunan’ın kadın statüsünü, Anadolu aracılığı ile Orient-Ten, Hint’ten, Arap’tan, Yahudi’den aldığıdır. İronik olan şu; Yunanlılar Peçeyi, haremi, Orient’ten almış olabilirler ama biz o ‘Orient’ değiliz.

Hep söylediğim gibi, bunlar Akdeniz havzasında birbirlerini etkiler, birbirlerinden etkilenirken biz burada yoktuk! Ne ki yöneticilerimiz Konstantinapol’ü fethetmeleriyle

birlikte batılılaştılar. Yani Hint, Arap, Aryan, Yunan, Bizans geleneğinde Akdeniz Orient'ini keşfettiler!

Kara çarşafın, peçenin, feracenin, kentli giysisi olması neden? Kara çarşafın, peçenin, feracenin, şehirleşen Türkiye'nin giysisi olması neden? Kuran-ı Kerim, Burada Model Misali, kara çarşaf patronları mı veriyor?" [Alatlı, 1996: 310].

Romanda Türk Milliyetçiliğinin ideologlarından Ziya Gökalp'ten alıntı yapılır. Böylece Türk Milliyetçiliği ideolojisinin bakış açısı anlatılır.

"Selahattin, Din karşılığı olan Toyan ile büyü karşılığı olan Şaman denktir, derdi. Bunlar Türk mantığına göre sağ ve sol kadrolardır. Durum böyle olunca, din ile sihir denk, yani kadın ve erkek eşittir.

Türklerde güzel olan, güçlü olanın zıddı ya da eksigi değil, eşi ve bütünleyicisidir. Dede Korkut'taki Selcan Hatun, Banu Çiçek gibi kadınlar gerçekte birer Alp'tirlar. Kanlı koca, oğlu Kanturalıyı evlendirmek istediğinde. "Baba çün beni iverim dersin? demişti. Mana layık kız nice olur? Baba men yerimden durmadan evvel durmuş ola, men karakoç atıma binmeden evvel binmiş ola, men baş getirmiş ola! Bizden kadın beyledir: Hukukta olsun, siyasette olsun, ekonomide olsun erkeğe denktir" [Alatlı, 1996: 313].

Türk milliyetçilerin çeşitli yayınlarında anlatılan kadın tipiyle, Alatlı'nın romanının Türk milliyetçisi Selahattin karakterinin anlattıkları örtüşür. Lakin anlatılanlar ile yaşananlar arasında bir tutarsızlık vardır. Günümüzde Türk milliyetçiliğini temel fikir kabul etmiş kurum ve kuruluşları, kişileri incelediğimizde yazılanların günlük hayatta uygulanmadığını görürüz.

"Selahattin'in meselesi de buydu. Oda sahip Olmak'ta takıldı kaldı, Olmak ta değil! Şimdi bak hep derim ya, insanlık'a inanıp, insan'a inanmamak diye bir durum vardır. Selahattin'de, hep Türk kadınlığına inandı, burnunun dibinde duran somut "Türk Kadını" Günay'a değil!"

Selahattin, sürgit soyut kadının kavramının, benim asla yerini tutamayacağım bir kadının, vatan kadının, hasretini çekti...

Somut bir tenin teması, mor dağların erişilmezliği bilgisiyle nasıl telafi edilir. Tarihe mal olmuş kahramanların, devlet adamlarının, somut kadınlarla olan ilişkilerindeki aksaklıkları da bu ruh haline bağlıyorum. Karısına deliler gibi aşık, onsuz yapamayan bir devlet adamı, düşünebiliyor musun? Ya da askeri kumandan? Yada ihtilalci? İnsana yastığının mezar taşı yorganının kar olduğunu belleten dünya görüşünde dünyevi tutkulara yer olmasa gerekir" [Alatlı, 1996: 326].

Ülkücü şair Alışan Satılmış, ülkücü hareketteki kadın erkek ilişkilerini sorgular. Yaşadığı hayatta dair eleştirileri vardır. Bilinçaltında varolan soyut kadın ve aşk kavramlarını realite ile temellendirmek gerektiğini söyler.

"Ülkücünün aşkı herkesten farklıdır elbet. Ama hala aleminin ütöpik koruculuğundan ziyade realitenin hayal kırıklığında arayışı temellendirmek daha insanidir. Bizim kaderimiz aradığını bulamamak değil, bulduğunu hissiyatını aktaramamaktır." Herkesin korktuğu çelişkiyi yükledi yüreğimiz. Rahat uykumuz olmadı, gece gün şahittir. Savaşımız aşk ve sevgi çağının savaşıydı. Şimdi ben böyle yapayalnız kalmışsam kabahat kimin? [Satılmış, 1996: 23].

2.1.3.Feminist Söylemde Kadın

"Feminizm aptalca bir şey olduğunu düşünürüm. Çünkü biliyorum ki; kadınlık bir takım bedensel farklılıkların ötesinde bir tanım. O kadar ki bazen bedensel özelliklerini uygun birini kadın olarak tanımlayamazken sakallı birine pekalada kadın diyebilirsiniz. Bu bakımdan kadın yazarlar, kadınlar kütüphanesi gibi uzuvlara dayanan sınıflandırmalar komiğime gider" [Alatlı, 2001: 425].

Alev Alatlı'nın belki de en büyük özelliği çok iyi bildiğinize inandığınız konuları bambaşka boyutlarıyla ortaya koyması, aslında size sunulan ambalajlanmış doğruları kendi bildiğiniz sanıp savunduğunuzu fark etmenizi sağlamasıdır. Çoğu zaman cahilliğinizin boyutlarını yüzünüze vurmasıdır. Denilebilir ki; Türkiye'de hiçbir yazar

Alev Alatlı kadar kadın-erkek ilişkilerini, Feminizmi bu sözlerle ifade etme bilgisine ve cesaretine sahip olmamıştır.

Feminizm ülkemizde yüzyıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, 1980'lerde kişisel ve grupsal çabalarla dikkat çekici bir ivme kazanmıştır. Geçmişte feminist örgütlenmeler iyi bir eş ve anne olarak kadın, geleceğin yeni ve aydın nesillerini yetiştirmekten sorumlu kişi ve toplumun yenileştirilmesi ve düzeltilmesinde aracı kılınan bir birey olarak kadının kendini geliştirmesine izin verilmesi amacını gütmüştür.

80'li yıllara geldiğimizde kadınların sorunlara farklı bir açıdan bakmaya ve yorumlamaya başladıklarını görüyoruz. “Şirin Tekeli makalesinde 1980'lerin ilk yıllarından itibaren gelişmeye başlayan kadın hareketinin tarihini; gizli hazırlık dönemi, meşru hazırlık dönemi, bir harekete dönüşme dönemi gibi başlıklar altında toplamaktadır [Çaha, 1996: 157]. Alatlı özellikle bu dönemdeki feminist söylemleri eleştiri yağmuruna tutmaktadır. Tezimizde de 1980'li yıllardan itibaren Feminizm inceleme altına alınacaktır.

Ömer Caha bu dönemdeki feminist akım ve söylemleri, Sivil Kadın isimli eserinde üç ayrı grup olarak incelemiştir.

2.1.3.1.Liberal Feminizm ve Eşitlik Politikası

Türk Liberal Feministleri kadın ve erkeğin yaşantılarında, değerlerinde ve tercihlerinde özgür ve serbest oldukları bir liberal demokrasi projesi çiziyorlar. Kadınlar için nihai amaç olarak gösterilen hedef ise “erkek kadar iyi olmak”tan öteye gitmemektedir. Özgürlüğünde, eşitliğinde, serbestliğinde referans noktası olarak erkek gösterilmektedir. Dolayısıyla bir kadının ideali erkek olmaktan öteye gitmemektedir. Sosyal hayatta rekabet, başarı, hareket ve ifade özgürlüğü, cinsel özgürlük ve ailede eşit iş bölümü gibi değerlerin hepsi bu referans noktası etrafında işleniyor. Bu ideal gerçekte kadını erkekleştirmeyi beraberinde getirmektedir [Alatlı, 1996: 279-280].

Çaha'nın bu görüşlerine Alatlı şu sözlerle katılmaktadır: “Erkeğe ait olduğu düşünülen nitelikleri edinen, yani açık, akli yaratıcı, analitik, mantıklı, nedensel, kanıtsal, sözel

olan kadın, kadın olmayı sürdüremez. Çünkü kadınlık bilgisini, Sitra Achra'dan gelen bilgisini yitirir ve feminist olur. Feminist yani yin suretinde bir yang" [Alatlı, 1996: 280].

Alatlı burada Çin düşüncesinden aldığı Yin ve Yang kavramlarını kadın ve erkeğe ait özellikleri anlatabilmek için kullanıyor. Yin ve Yang'ın yani beynin sol ve sağ yarım kürelerinin ortak çalışması halinde akıldan bahsedebileceğini yazıyor. Yapılması gereken Yin ve Yang'ın bütünleşmesidir.

Alatlı yine aynı kitabında görüşlerini; "Feminizm erkeğe atfedilen niteliklere en az erkek kadar sahip olduğunu iddia eden erkek iktidarına oynamıyor mu? Yani tıpkı feminizm gibi homoseksüeller de aslında kadının, alıcının, ananın, yeryüzünün, toprağın erkek karşısındaki mağlubiyetini anlatıyor" [Alatlı, 1999: 10] şeklinde ortaya koyuyor.

2.1.3.2.Radikal Feminizm ve Farklılık Politikası

Onlara göre kadının ezilmişliğinin kökeni farklı alanlarda ve çok daha derinlerde yatmaktadır. Toplumsal yaşamda bir alt-üst oluş hedeflenmekte ve ancak kurtuluşun bu şekilde mümkün olabileceğine inanmaktadırlar.

"Kadınların toplumsal hayata, devlete, aileye, sermayeye var olan dile, egemen ahlaka, tarihe, tarihin yazılış sürecine karşı çıkmak için çok sebepleri var. Bu yüzden gelecek bugünden farklı olacaksa gelecek bizimde olacaktır. Gelecek kadın olacaktır" [Handan, 1996: 161].

Bununla sınırlı kalmayıp bu söylemde kadınlaşma ve tam tamına kadın gibi olma üstün bir ahlaki değer ve hedef olarak ortaya konuluyor.

"Biz kadınlar şu anda dünyada kötü olan hiçbir şeye bulaşmıyoruz, ordular, hükümetler, erkeklerden oluşuyor diyerek. Şiddet, savaş, baskı gibi unsurların erkeklerden ayrışıp kadınlardan oluşan bir komin kurmak yetmeyecek aynı zamanda erkekleri kadınların değerlerinin sergilendiği alana çekmek gerekiyor."

Radikal feministlerin kurmak istedikleri yeni düzen de kadınların ve dünyanın daha özgür olacağını savunuyorlar. Bu ideal düzene ulaşabilmek için erkeklerin kurguladığını iddia ettikleri düzenlerin tamamının yıkılması gerektiğini savunuyorlar. Alatlı feminist kadınların yeni bir sistem kurma o zamana kadarda kaos oluşturma fikirlerine karşı çıkmaktadır. Alatlı kadınların yeni haklar yeni bir düzen peşinde koşarken toplumda kanunlar yoluyla varolan haklardan neden kadınların yararlanmadığı sorusunun gözardı edilmesini okurlarının dikkatine sunar.

“Sürgit yeni sistemler kurgulamak peşindeyiz, elimizdeki sistemi niye işletemediğimize bakmıyoruz. Kadın haklarının peşindeyiz de kadınların olan haklarını neden kullanmadıklarını merak bile etmiyoruz” [Alatlı, 2001: 336].

2.1.3.3. Sosyalist Feminizm ve Kamusal Katılım Politikası

Bu gruptaki feminist kadınlar sosyalistleri feminist yapmaya çalışırken feministleri de kadının kurtuluşu davası için sosyalizmin gereği konusunda ikna etmeye çalıştılar [Savran, 1990: 6].

Sosyalistler Feminist Gülnur Savran “Kadın özgürlüğünün ve kurtuluşunun kapitalizmle değil ancak sosyalist bir üretim modelinde mümkün olabileceğini yazar. Çünkü sosyalizm “kar” değil “ihtiyaç” üzerine kurulmuştur. Onun için eşit iş bölümünü karlılığa tercih edecek ve erkeğin kadının ev içindeki ucuz emeğine gereksinim kalmayacaktır. Bu ekonomik çerçeve içinde kadınlar politik bir güç haline gelmişlerse kaynakları iş gücünün yeniden üretimi, yaşlıların ve çocukların bakımı için kullanabilecek, bu yoldan ev işlerinden kurtulacak ve böylece kurtuluşunun önündeki en büyük engel kalkmış olacaktır” [Savran, 1990: 6].

Yine Savran ailenin parçalanması sonrası kadınların kazanımlarını şu şekilde dile getiriyor.

“Feministler için ailenin parçalanması demek kadınların kimliklerine sahip olmaları, yeni kimliklerinin çeşitli yönlerinin tek bir erkeğin denetiminden çıkıp kendi denetimlerine bırakılması demektir” [Savran 1989: 59].

Savran bu teorileri ortaya atarken sosyalist ülkelerdeki kadının konumunu gözardı ediyor.

Alatlı, kadın ve erkeğin kimliklerinin bedensel farklılıklardan oluşmadığını savunur. Ona göre kadın erkekten farklı, zeka, bilgi ve algılama yetisine sahiptir. Kadına ait bu özellikler bazı erkeklerde de görülebileceği gibi. Erkeğin alanını oluşturan zeka, bilgi ve yetenekler kimi kadınlarda da görülebilir. Ancak ikisi bir araya geldiğinde insan meydana gelir. Dünyadaki kadın-erkek ilişkilerindeki problemlerin çözümüne insanların kadın ve erkek olarak eşleştiği zaman ulaşılacağına inanır.

“Yang önerir. Yin bağlantı kurar. Hep devrim ya, Birleşmiş Milletlerin yeryüzünde barışı sağlamak için yapabileceği tek ve en önemli şey bir kavramlar sözlüğü yapmaktır. O zaman dünyanın bütün erkek ve dişi varlıkları birebir eşleşebilecekleri kümelerin olduğunun farkına varacaklardır” [Alatlı, 2001: 281].

Alatlı'nın kendisiyle yapmış olduğum bir görüşmede feminizm ve kapitalizm arasında bağlantı kurmuş. Bu görüşlerini şu sözlerle dile getirmiştir. Kadın yazar, kadın sanatçı gibi tanımlamalar ne idüğü belirsiz kadın hareketlerinin tek bir şeye faydası olur. Yeni bir tüketim kitlesi oluşur. Birine kolye satar diğerine erkek parfümü kafalar bunlarla meşgul edilerek gerçek problemler hafızalardan silinir. Ülkede bir yangın varken bu yangını söndürülmesi için çalışılmalı, söndürenin kadın veya erkek olmasının bir önemi yok. Kapitalist düzenin günümüzde Hz. İsa'nın filmini, şekerlerini, tişörtlerini yapıp kendisine pazarlar yarattığı, Papanın gezilerinin masraflarını, Coca-Cola'nın, Nestle'nin sponsor olarak karşıladığı günümüzde.

Alatlı'nın feminizm ile kapitalizm arasında kurduğu bağlantı ayrıca incelenmeye değer bir tespittir.

Yine kendisiyle yapmış olduğum bir görüşmede söylemiş olduğu şu sözler onun feminizm hakkındaki görüşlerini açıkça ifade eder.

İnsanların cinsel organlarına göre değerlendirilmelerinden daha mantıksız bir şey olamaz. Nice kadınlar gördüm, tanıdım, 40 erkeğe bedeldiler. Nice erkekler gördüm, tanıdım, 40 kadına bedeldiler.

2.1.4. Batılılaşma Süreci ve Kadın

“Osmanlı Devleti geri kaldığı alanlarda uzmanlar yetişmesi amacıyla 19. yy boyunca batıdaki üniversitelere öğrenci göndermeye başladı. Eğitim süreleri sonunda Osmanlı Devletine geri dönen öğrencilerin birçoğu yeni fikirler ve inançlarla devlet yönetiminden köklü reformlar yapılmasını talep ettiler. Dile getirilen talepler içerisinde ilk sırayı kadın konusu alıyordu. Kadının eğitimi ve kamusal hayata entegrasyonu dönemin aydınları tarafından Batı medeniyetiyle bütünleşmenin sembolik göstergesi ve imparatorluğun kültürel problemlerini çözmenin aracı olarak kabul edilmiştir” [Çaha, 1996: 87].

Batı’daki üniversitelerde yetişen ve yüzü batıya dönük bürokratik kesimdeki aydınların oluşturduğu toplumsal baskı gruplarının mücadelesi ilk meyvesini 1856 Islahat Fermanı ile verdi. 1856 Islahat Fermanı hiç kimsenin cinsiyetinden dolayı ikincil duruma düşmeyeceğini ifade etti. Bu ıslahat hareketlerini yenileri takip etti. 1858 yılında Arazi Kanunu ve 1881 Sicill-i Nüfus Nizamnamesidir. Arazi kanunuyla mirasta kadına ve erkeğe eşit paylaşım hakkı tanındı. Evlilik nizamnamesi ile evlilik resmi statü arz etmeye başladı.

“Kadınlara ilk kez 1842 yılında Tıp Fakültesi bünyesinde hemşirelik eğitimi verilmeye başlandı” [Çaha, 1996: 87]. Bu eğitim farklı zamanlarda, farklı sahalarda açılarak yaygınlaştı.

19. yy öncede kadınlar çalışma sahalarının içinde olduklarını gösteren belgeler vardır. Örneğin kimi kadınlar ticarethane sahibiydiler. Nitekim, Kanuni Sultan Süleyman döneminden kalan fermanlar, kadınların çamaşırhaneler işletmekte olduklarını yada köle ticaretiyle uğraştıklarını göstermektedir [Caporal, 1999: 135]. XIX. yy’ın ikinci yarısı boyunca Osmanlı Devletinde sanayi işletmeleri artmış. Savaşta olan erkeklerin

yerine kadınlar giderek daha yoğun biçimde çalışma hayatı içerisinde yerlerini almışlardır.

Osmanlı Devletinin kurtuluşunu ya batılılaşırız yada mahvoluruz diye yazarların yanı sıra kurtuluşu kendi değerlerine dönmekte görenler de vardı.

Bu iki grubunda ortak noktası kadının eşit haklara kavuşması gerekliliğinin aciliyet arz ettiğine dair yazılar yazmasıdır. Gökalp toplumun temelini aile kabul eder. Toplumun düzeltilmesine de aileden, başlanması gerektiğini yazar.

Giderek toplumsal hayatta daha fazla söz hakkına sahip olan kadınlar, Ziya Gökalp gibi düşünen aydınlarında desteğiyle 1917 yılında Hukuki Aile Kararnamesinin düzenlenmesini sağladı.

Gökalp'in "Bizde kadınlar iyi tahsil görmedikleri için aile yükselemiyor. Aile yükselmeyince de millet de geri kalıyor. O halde terakkinin başı kadın terbiyesidir, kızların iyi yetiştirilmesidir" şeklinde özetlenebilecek görüşleri. O dönemdeki ittihat ve terakki yönetimini de temsil eden görüşler idi.

Aile Kararnamesi kadına dönemin şartlarına göre devrim sayılabilecek nitelikte yeni haklar vermekteydi. Nişanlanmaya hukuksal bir boyut kazandırıldı. Evliliğe yaş sınırlaması getirerek erkek için 18, kız için 17 yaşını kabul etti. Evlenmeye bir memur ve iki şahidin nezaretinde resmi bir boyut kazandırarak devletin aile kurumuna müdahale etmesini sağlamış oldu. Çok evlilik sınırlandırıldı ve kadına da erkeği gibi boşanma hakkı verildi.

Kararname Türk toplumu tarafından olumlu karşılanırken Osmanlı Devleti içerisindeki azınlıklar tarafından hoş karşılanmadı. Yahudilikte ve Katoliklerde boşanma yasak olduğu için azınlıklar bu kararnameyi hazmedemediler. Nitekim İngilizler, İstanbul'u işgal ettiklerinde ilk uygulama olarak bu kararnameyi yürürlükten kaldırdılar.

Bu kararnamenin İngilizler tarafından uygulamadan kaldırılması çok önemli bir ayrıntıdır. Zira batılılaşma yolunda Türk toplumu tarafından arzulanıp uygulamaya konulan kararname yine Batılı olan bir ülke tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Bu noktada Batı'nın kadın konusundaki kültürel geçmişini incelemek gerekir. Batı'da kadın nice yüzyıllar boyunca, erkeğe bağımlı, onun buyruğu altında ve her şeyden önce yuvaya bağlı olarak yaşadı. Toplumun tüm yapıları kurumları erkeğe öncelik tanırken, kadına daha aşağı bir durumu reva görüyor ve etkinliğini kısıtlıyordu. Din ve felsefe de olduğu gibi, hukukta sanki kadının erkeğe tam boyun eğmesini haklı göstermek için aralarında işbirliği etmişlerdi. Anglosakson örf ve hukukunda evli kadının, mülkiyette olsun, çocukların velayetinde olsun, kendi öz kazancının kullanımında yada konut seçiminde olsun, hiçbir hakkı yoktu. Napolyon Yurttaşlar Yasası aracılığıyla Roma hukukundan bozma hukuk sistemleri de kadının hukuksal statüsünü aşağı olarak yasalaştırmaktaydı.

Batılı felsefeci Rousseau bile "Aklın gereğidir. Bağımlılık kadınlar için doğal olan durumdur" diye yazacaktır. Şiirin Tekeli, Fransız tarihçi Georges Duby'nin Çağdaş Evliliğin Ortaçağ Kökenleri adlı eserini incelemiştir. Batının kadın konusuna bakışına dair önemli bilgiler edinmiş. Edindiği bilgileri bir makale aracılığı ile paylaşmıştır.

Batının kadın anlayışının kökeninde Hıristiyan teolojisinin Tevrat ve İncil'de dile getirilen birkaç ana ilkesi yatmaktadır. Bu ilkelere göre, insanın yalnız olması caiz değildir. Tanrı bu yüzden insanı iki cins olarak yaratmıştır. Ama cinsler eşit değildir. Erkek üstündür. O tanrının imgesine göre yaratılmıştır. Kadınsa gölgedir. İkincidir. Evlilik bu eşitsizliği sürdürür. Kadın zayıftır ve erkek (Adem) onun yüzünden cennetten kovulmuştur. Kadın bu günahlarının bedelini erkeğe tabii olarak ve acı içinde çocuk doğurarak ödeyecektir. Hıristiyanlığın daha ilk dönemlerinden başlayarak bunlara yenisi eklenir. Bunlardan önemli iki değişiklik evliliğin hayat boyu sürmesi gereken bir ilişki olduğudur...

Yine aynı eserden alıntı yaparak Tekeli makalesinde iki kadının nasıl azize yapıldıklarının hikayesini yazmıştır. "Kadınlardan ilki, Gedoli ve çocuksuz ama kocasından gördüğü tüm baskı ve hakaretlere karşın onu terk etmeyen ona boyun eğen

ve çilekeştir. Bu yüzden azizleştirilir. İkincisi de Boulogne ise, kocasına sadık bir eş olmanın yanı sıra, özellikle doğurduğu, yetiştirdiği ve babası ile kocasından sonra otoritesine boyun eğdiği oğulları nedeniyle, analık yönünden yüceltilerek azize mertebesine yükselttiler” [Tekeli, 1983: 87-99].

Alatlı, O.K Musti Türkiye Tamamdır isimli romanında batıda kadın anlayışına örnek olarak Alman Papaz Henricus İnsitoris’in Maleus Maleficorum isimli din kitabından alıntı yapar.

“Erkekten kat kat fazla kadın vardır cehennemde. Kadınlar onların lanetli işlerindeki yardımcıları ve doyumsuzlukları sonsuzdur kadınların. Dayanılmaz cinsel arzularıdır, büyülerinin iksiri! İblis’e hizmet eden kadınların saçlarını kazımak iki yüz kırbaçta vurmak yetmez! Pişman olanları varsa, ölünceye kadar hapsedilmeli, diğerleri kazığa bağlanıp içlerindeki şeytanla birlikte yakılmalıdır” [Alatlı, 1996: 312].

Türk-İslam medeniyetine ait eserlerde rastlanılmayan bu görüşlere batı kaynaklı birçok eserde rastlamak mümkündür. Günümüzde Türk kadınının, İslamiyet’i kabul ettikten sonra eve kapatıldığı, değerinin azaldığı yönünde bir düşünce hakimdir. Oysa Osmanlı Devleti özellikle topraklarının genişlemesi sonucu farklı kültürlerin etkisi altında kalmıştır.

Alatlı aynı adlı eserinde şu görüşlere yer verir. Yunan’ın “gynaecium” kafası, bu kocanın malı, itaatkar batılı kadın tipini bize bulaştırmakla kalmadı, kendileri de halleşemediler. Almanya, Amerika doludur bu tipolojiyle [Alatlı, 2001: 312].

Cumhuriyet’in ilanı öncesinde kadınlar Türk kurtuluş savaşında aktif rol almışlardır. Bu dönem kadınları, bilgi ve birikimlerini Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetleri vasıtasıyla ülke çapında örgütlenerek cephelerde savaşarak, geri hizmete koşarak kullanmışlardır. İnan, Kadınların Türk kurtuluş savaşında “Türk ulusunun bağımsızlığının bir simgesi” haline geldiğini ifade etmektedir [İnan, 1983: 96].

Cumhuriyet'in kurulması ile yeni devletin temelleri atılmaya başlandı. İnsanların eski yönetim ve hilafetle bağlarını koparmak , yeni kurulan devletin kalıcılığını temel kılmak amaçlı çok hızlı inkılap hareketlerine girişildi. Devletin yapısı Cumhuriyet halini alırken, ilerleme yolunda da hedef Batılı ülkelerin seviyesine ulaşmak olarak belirlendi.

Cumhuriyet döneminin önemli ideoloğu Ziya Gökalp'in daha önce yazmış olduğumuz kadın konusundaki görüşleri Atatürk'ü etkilemiş. Nitekim nutkunda "Bir sosyal toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelmiştir. Kabil midir ki; bir kitlenin bir parçasını ilerletelim diğerini ihmal edelim de kitlenin bütünü ilerleyebilsin?" [Altınbaş 1989: 226-227] şeklinde beyanda bulunmuştur.

Yeni Türkiye Cumhuriyetinin kalkınmasında önemli görevler üstlenecek olan kadınlarımızdan aynı zamanda, yeni oluşturulan devletin özelliklerini dünyaya en iyi tanıttacak simge olarak da toplumda yerini alması istenecekti. Her alanda Batılılaşma yolunda adımlar atıldı. Özellikle kadınlar alanında-okuma kitaplarında dahi arzulanan Türk kadın tipleri yer almaya başladı.

Alatlı işkenceci isimli romanında roman kahramanının okuma kitaplarındaki kadınlar ile çevresindeki kadınları karşılaştığında yaşadığı çelişkiyi anlatır.

"Onların anneleri okuma-yazma bilirlerdi. Charles F. Kettering'in büyük adam olduğunu, Amerikan General Motors Şirketinin sahiplerinden olduğunu bilirlerdi...

İşkencecinin anası, ötekilerden de değildi. Ötekiler, tarlada, çeşme başında, kağını arkasında duranlardı. Okuma kitaplarında şalvar giyenler, başlarını örtenlerdi. Tarla da rençper, sınırda asker, olurdu ötekiler" [Alatlı, 1995: 82].

"Kendisi gitti, okuma kitaplarındaki tasvirleri gibi bir öğretmen oldu; Lacivert tayyörlü, alçak topuklu, beyaz gömlekli, sıkı topuzlu..." [Alatlı, 1995: 112].

Cumhuriyetin ilanından sonra kadınlar alanında iki önemli kanun yürürlüğe girdi. 17 Şubat 1926 yılında Medeni Kanun İsviçre'den tercüme edilerek alındı. Medeni Kanun

Türk kadını'na verdiği hakları şu şekilde özetlemek mümkündür. Çok evliliğin yasaklanması, mirasta eşit kılınması, evlilik yaşının sınırlandırılması, mahkemede erkekle eşit muamele hakkına sahip olması ve nihayet evliliğin bir memurun nezaretinde resmi boyut kazanması [Taşkiran, 1973: 120-121]. Bu hakları Osmanlı Döneminde çıkan aile kararnamesi ile karşılaştırırsak. Kadına yeni birtakım haklar verilmiş olmasına karşın Aile Kararnamesine göre kadının aleyhine olan düzenlemeler mevcuttur. Örneğin Aile Kararnamesi evlilikte kızın yaşını 17 ile sınırlarken Medeni Kanun 14'e indirmiştir. Burada Medeni Kanun'un İsviçre'den alınması etkili olmuştur. İsviçre dünyada kadınlara siyasal hakları en son veren ülkelerden biridir [Çaha, 1996: 112].

Cumhuriyet döneminin kadına verdiği diğer hak ise seçme ve seçilme hakkıdır. Kadınlara bu hak 1930 yılında yerel düzeyde verildi. Arkasından 1935 yılında yapılan seçimde %4,5'lik bir oy teşkil eden 18 kadın milletvekili olarak meclise girmiştir [Taşkiran, 1973: 126].

Yapılan düzenlemelerle Türk kadını, yeni rejimin aradığı yeni kimliğe uygun ortam ve şartlara kavuşmuştur. Artık kadınlardan rejimi kalıcı kılıp, toplumun her kesimine ulaşması mücadelesinde hizmet etmeleri istenecekti. Kadının alanında yapılan düzenlemeler öyle bir ilan edildi ki, Türk toplumunda Türk kadınının köle gibi hiçbir hakkı yokken Cumhuriyet yönetimi onlar istemeden onları düşünerek kimlik verdi. Haklar verdi. Özgürlükler tanıdı şeklinde Toplumda intiba yaratıldı.

Alatlı, Cumhuriyet yöneticilerinin toplumda kadın hakları alanında her ilerleme bizimle, bizim sayemizde oldu genel kanısını oluşturma amaçlarını şöyle dile getiriyor: "İnas Rüştüyeleri 1858'de, Atatürk iktidarından altmış-yetmiş sene önce açılmıştı. Ama, Resmi tarih her türlü ilerici hareketi Cumhuriyet Türkiye'sine atfetmek istiyor. Nedeni de belli: Cumhuriyeti bembeyaz göstermek için kontrastı artırmak, yani Osmanlıyı mümkün olduğu kadar karanlık tutmak lazım" [Alatlı, 1993: 30].

Alatlı'nın Kabus isimli romanında Mefaret öğretmen isimli bir karakter vardır. Mefaret öğretmen karakteri Cumhuriyet rejiminin yetiştirmeyi arzuladığı. Çağdaş medeniyet

düzeyine çıkarma ideolojisinin taşıyıcısı kadın tipini anlatır. Bu kadın sıkı bir Atatürkçü'dür. Öğrencilerine Atatürk'e ait olduğu söylenen bir parçayı ezberletmesi ile ünlüdür.

“Çağdaş Türk Kadını, dünyanın en aydın, en erdemli ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır siklette değil, ahlakta ve erdemde ağır, onurlu bir kadın olmalıdır. Türk kadınının görevi Türk'ü zihniyetiyle, pazusu ile, azmi ile koruyacak ve savunacak güçte kuşaklar yetiştirmektir. Andımız büyük Türk kadınına çalışmalarımıza ortak yapmak, yaşamımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına bilimsel ahlaksal, toplumsal ve ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı yapmaktır” [Alatlı, 1999: 294].

Başka kaynaklardan bu sözlerin Atatürk'e ait olup olmadığını araştırdım. Yapmış olduğum araştırmada eserde Atatürk'e ait olduğu vurgulanan parçanın tamamına ulaşamadım. Atatürk'ün farklı zaman ve mekanlarda yapmış olduğu konuşmalardan alıntılar yapılarak romandaki paragrafın oluşturulduğu kanaatine vardım.

Alatlı, romandaki Mefaret öğretmen tiplemesine, öğrencisi Şule karakteri vasıtasıyla eleştirilerde bulunur.

“Sıkmabaşlara o kadar karşı ya bu Mefaret güya çocuklarına iyi anne, kocasına fedakar eş ayağında kendisinde Müslüman kadın istiyor, farkında değil, manyak! Bunun kadınının okuması yazması da olacak ki; dışarıda da çalışabilirsin! Dışarıda çalışacak eli para tutacak ki; tüketim ekonomisini pompalasin. Kaşığıyla ağzına verip, sapıyla gözünü çıkaracaklar. Çifte sömürü! Ballı börek! Anam gibi salak karılar, ha babam evde, işte çalışacaklar burjuvazi bunların sırtlarını “Çağdaş Türk Kadını” diye sıvazlayacak, bunlarda aval aval yavşarken mallarını kakalayacak Çağdaş Türk Kadını! İpleri düzenin elinde kukla kadın!” [Alatlı, 1999: 295].

Alatlı, Batılılaşma sürecinde sadece eğitim kurumlarında değil, diğer resmi kurumlar tarafından da Çağdaş kadın tipine uygun olduğu iddia edilen modelin dayatılmasını eleştirir. Özellikle Modern Türkiye'nin uygarlaşma misyonunu sürdürmesi istenen kadınlarımızın kılık-kıyafetinin üzerinde kurulan baskıya Paşa karısının subay eşlerini

balo öncesi denetlemesini örnek gösterir. Bu davranışı çok aşağılık bulduğunu ilave eder. Sadece ordu değil devletin resmi televizyonu TRT'nin Püf noktası gibi programlarını da eleştirir.

“Bir programda, bir kadının akşam gezmesine giderken ne giymemesi gerektiği anlatılıyordu ki deli ediyordu Günay'ı! Alay mahfilinde 29 Ekim balosuna giden subay hanımlarının giysilerinin Paşa'nın karısının denetimden geçmesi gibi bir şey bu! Ne kadar aşağılık!” [Alatlı, 1993: 86].

Alatlı'nın bu döneme ilişkin eleştirilerinin temelini insanlara dayatılan, yaşamak zorunda bırakılan hayat ile Türkiye'nin genelinde yaşanan sahici hayatın çakışmaması oluşturuyordu. Bu ayrılık halk ile devleti birbirinden ayırıyor. İki taraflı birbirine yabancı birbirini anlamayan insan toplulukları meydana getiriyordu.

“Türk eğitim sisteminin daha ilk günden, çocuğun kendi varlığını reddetmesi esası üzerine bina edildiğini söylüyordu. Türk maarifinin çizdiği büyüğü oğlan, küçüğü kız, iki çocukla gül diktikleri bahçe içinde iki katlı evde oturan, piyano çalan, topuklu iskarpinli, ince çoraplı anneleri olan “Türk ailesi” tablosunda, Şükriye, Halis gibi isimlere yer olmadığı gibi, yoksulluğa, kuyulardan çıkan iyi sıhhatte olsunlara, hatim dualarına da yer yoktu. Bu durumda, köylü Halis Özden, öncelikle Halis Özden diye biri olmadığını, süratle yok edilmesi gereken bir tarih hatasından ibaret olduğunu öğrenecekti” [Alatlı, 1993: 186].

2.2. Toplumsal Hayatta Kadın

2.2.1. Aile Çevresi ve Evlilik İlişkilerinde Kadın

Erkek ve Kadının kanuni birleşmesinden doğan müesseseye evlilik denir [Cillov, 1966: 105].

Ülkemizde kanuni yolla meydana gelen resmi evlilikler olduğu gibi dini nikah vasıtasıyla yapılan birleşmelerde evlilik olarak kabul görür. Günümüzde evlilik

müessesesinin oluşumunda dini ve resmi nikahın birlikte uygulanması çoğunluk tarafından benimsenen bir davranıştır.

“Aile, kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan fertlerden oluşan, fertlerin, cinsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, fertlerin topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir” [DPT Türk Aile Yapısı Ö.İ.K. Raporu, 1989].

Aile dar anlamda karı-koca ve çocuklardan oluşan bir kurum olarak kabul edilir. Bu tanım toplumun temelini oluşturan bir kurumu anlatmada çok yetersiz kalmaktadır. Ülkemizde aile kurumu çok geniş üyeleri ve ilişkiler ağını kapsamaktadır. Evlilikler ilki kişinin karşılıklı anlaşmasının dışında farklı anlamlarda içermektedir. Evliliği meydana getiren sebepler ait olunan kültüre uygun olarak çeşitlilik arz eder.

Türk toplumunda görülen berdel tipi, leviratus tipi, yakın akraba evlilikleri bu çeşitliliğe ait birkaç örnektir. Kadın ve erkeğin karşılıklı anlaşması halinde bile araya büyükler aracı konularak, aileler devreye girer ve evlilik müessesesi meydana gelir.

Toplumun çeşitli kurumlarından biri olarak ele alınan aileyi salt bir kurum ve soyut yapı olarak düşünmek yanıltıcı olacaktır. Aile kurumsal ve grupsal özellikler taşır. Aileyi oluşturan bireylerin sayısı, yatay ve dikey kuşaklarla birlikte veya ayrı olmaları ailenin grupsal özelliklerini yansıtırken, eş seçimi, evlilik ile tören ve kurallar, evlilik sonrası aile içi ve ailenin diğer aile dışı ilişkileri konusunda var olan kurallar bütünü onun kurumsal yönünü yansıtmaktadır. Aile bu farklı değişkenlerle doğrudan ve dolaylı bir etkileşim içindedir. Ne sadece ekonomik ilişkilerin ne de sadece değer ve norm sisteminin aile üzerinde belirleyiciliği söz konusudur. Her iki değişkeninde sürekli etkisi olmakta ama zaman ve mekana göre ağırlıkları değişebilmektedir [Önen, 1991: 1-8].

Alatlı, çok değişkenli yapı arz eden aile kurumu ve ilişkilerine eserlerinde sıkça yer vermiştir. Alatlı'nın eserlerinde yer alan ailelerin ekseriyeti geniş aile özelliği taşımaktadır. Bu ailelerde üyeler aynı hane içerisinde yaşamasalar dahi ilişkileri

düzenleyen kurallar ve olanaklar topluluk yaşamının sürmesi amacıyla seferber edilmişlerdir.

“Büyük aile, sülale olmanın getirdiği ve fert sayısı ile doğru hatta geometrik oranda artan, hastaneden, hapisaneyeye, düğünden, ticarete kadar dert çeşitlemesi, ağa olmanın sorumluluğu “tedarikçi” olmak zorunluluğu kimseyi kendi istimaline bırakmıyordu” [Alatlı, 2001: 253].

Türk toplum yaşamında mürettebatı korsanlardan da oluşsa aile gemisi, aile gemisi idi batmaması için herkes elbirliği ile gemiyi suyun üstünde tutmaya çalışırdı.

Aile içi ilişkilerin yoğun yaşandığı ülkemizde akraba evliliklerine sıkça rastlanır. Kan ve doğumla kurulan akrabalık bağlarını daha güçlendirmek amacıyla yapılan evliliklerdi.

“Benim iç içe evli ailemde boşanma yoktu. Bir amcaoğlumun boşayacağı çoluk çocuğa bir başka amcaoğlunun sahip çıkması gerekeceğinden, anlamsız bir değiş tokuş olur, zahmetine değmezdi. Bir Kuran ya da Kadızade erkeği, amcasına, dayısına ya da teyzesine, kızlarının nesini beğenmediğini de kolay anlatamazdı. Sen ne güne duruyorsun? Beğenmiyorsan düzelt deyiverirlerdi adama. Aile fertleri, kötünün, iyisinin birleşik cephede gedik açmayacak şekilde hareket etmek olduğunu bilirlerdi. Sonuç her zaman iyi –kötü ama mezara kadar süren evliliklerdi” [Alatlı, 1999: 286].

“Bekir’le evlenmek bir adamla evlenmek gibi de değil. Bak, benimkinin kimi kimsesi yok. Ne kazanırsak, kendimize kazanıyoruz. Babanla evlenmeye kalksam, amcakızlarına da ben bakacam, kardeşine de, bacanağına da, Osman amcaya da, say artık hepsine ben bakacağım” [Alatlı, 1999: 276].

Evlilik aşamasına gelmiş erkeğe ve kadına aile içinden eş bakılmasının çeşitli nedenleri vardır. Akraba evliliğinin zararları artık eğitim, radyo ve televizyon vasıtasıyla çoğu insan tarafından bilinmektedir. Anadolu’da yapılan evlilikler de kız, kocası olacak kişiye değil aileye verilir. Ailenin itibarı çevrede ne kadar iyi ise o ailenin çocuklarının

kısmetide çocukların seviyesine bakılmaksızın o oranda çok olur. Kızın, erkeğin ailesine verilmesi, leviratus tipi ailenin meydana gelmesine imkan sağlar. Kadının kocası ölse dahi aile dışına çıkmasına izin verilmez.

“Osman Kuran, üçüncü oğlu Ali’nin askerde kaza geçirip ölmesiyle onaltı yaşında dul kalan iki aylık gelini ve rahmetli Ali Ağabeyinin baldızı Fatma Teyzesinin kızı olan annem, İmran Kadızadeyi, Ayşe Teyzesinin küçük oğlu babam, Murat Kadızade ile evlendirmişti” [Alatlı, 1999: 189].

Yakın akraba evlilikleri ve leviratus evliliklerde ortak toplumsal fayda gözetilir. Bu evliliklerin yapılma amaçlarını sıralarsak;

- a) Malın ve paranın akraba çevrelerinin dışına çıkmaması, yabancılara geçmemesi gibi ekonomik amaç güdülür.
- b) Soyun devam ettirilmesi.
- c) Gelinin akraba olması durumunda kayınvalide ve kayınpedere daha iyi bakacağına inanılması.
- d) Başlık parası azalmaktadır [Tezcan, 1977: 176].
- e) Kız ve erkeğin huyunun bilinmesinden dolayı, iyi geçim olur kanaati.
- f) Akraba kızı veya oğlunun yetim çocuklara yabancından daha iyi bakacağına, Ölen kadınsa, baldız, erkekse, kayın biraderin ortada kalan çocukları daha iyi büyüteceğine inanılması.
- g) Aile sıralarının ifşa edilme kaygısı.

Aile içinde dul kalan kadınlara yine ailenin çizdiği sınırlar dahilinde yaşama katılma hakkı verilir.

“Eski Türkiye’nin sınıflar, ideolojiler, inançlar üstü yegane mutabakatı, kadınların hayat skalasındaki yerleri üstündeydi. Aynı kazanda kaynamaları imkansız gibi duran pozitivist Dayım Kenan Kadızade ile gerici Osman Kuran arasında iş kadınlara geldiğinde su sızmazdı. Dulların kaybedecek hiçbir şeyleri olmadığına inanıldığından

kendisine atfedilen aşağılık konumu kabullenmiş olmasından her zaman nefret etmişimdir” [Alatlı, 1999: 211].

Kadınlar Toplumu beklentilerine ve aile içinde kendisinden istenen role uygun olarak yerleştirilirler. Kadına çocukluktan itibaren sunulan materyaller gelecek yaşamında beklenti ve isteklerini belirleyecek alt yapıyı oluşturmaya uygun nitelikler taşır.

Örneğin kız çocuğuna alınan oyuncak bebek, mutfak takımları ev hanımlığı ve annelik rollerine ön hazırlık mahiyeti taşır. Kız çocuklarının aileden özgür düşünemesine ve yaşamasına izin verilmez. Öncelikle babaya ve erkek kardeşe itaat beklenir. Babaocağında erkeğe itaati öğrenen kadın, evlendiği zaman kocasının koşulsuz itaat talebini yerine getirmekte zorlanmaz. Bu tip babaocağında büyüyen kızların yaptığı evlilikler uzun süreli olur. Toplumumuzda her türlü zorluğa katlanıp, ayrılmama kadının ne kadar erdem sahibi olduğunu gösterir. “Aile tarafından arzulanmış ve kadından kocasına itaatin beklendiği, ne kadar sıkıntılara katlanırsa o kadar cevval ve itibarlı görüldüğü bir ortamda evlilikteki olumsuzluklardaki hayal kırıklığı o oranda az olacaktır. Oysa kendi iradesi ve arzusuyla manen çok şey beklenen bir evlilikte kadının yaşayacağı hayalkırıklığı o oranda artacaktır” [Topçuoğlu, 329].

“Kızlar, kendilerine ait bir hayatları olabileceğini düşünemiyorlardı bile!. Bana öyle gelir ki, izleyen felaketlerin altında da bu yatar. Birey aşamasına gelmediği için, bugün ailenin, yanında herhangi bir örgütün adabı yolu, yöntemi, hızla ve sorgulanmadan kabullenilebiliyor” [Alatlı, 2001: 256].

Baba evinde misafir olarak bakılır. Türk toplumunda kadın gerçek yerini kocaevine gidip kendi yuvasını kurunca bulacaktır. Gelinlikle çıktığın evden kefenle dönersin diye uğurlanan kadın, her koşulda yaşamayı ve idare etmeyi bilecektir. Ekonomik gücü olmayan, sosyal yaşamında tek başına hayatını sürdürmesine izin verilmeyen kadının beklentileri daha az olacak, mutlu olmasına çok küçük olaylar yetecektir.

Kadın toplumda itibarını zaman ve yaptığı çocuk sayısındaki artışa bağlı olarak elde edecektir. Ayrıca Türk toplumunda bir aile veya akrabalar grubunun kendine has

kadınlar hiyerarşisi mevcuttur. Erkekler tarafından baskı altında büyüyen kadın aile içinde zamanla statüsünü yükseltecek ve kısmi özgürlüğe adım atacaktır. Mesela bir kadın olarak ailede gelin ve kaynana asla eşit konumu paylaşmaz. Çocuk sahibi olan kadının, çocuk sahibi olmayan kadından itibarı veya ailede erkek çocuğu doğuran kadının itibarı diğer kadınlardan daha fazladır. Kadınlar hiyerarşisinde mevkiini yükseltmek için kadınlar çeşitli mücadeleler verir bu durum ailede kadının sosyal hayatını oluşturmada önemli yer tutar.

Türk toplumunun kadından en büyük beklentisi namus üzerinedir. Kadının namusunu koruması durumunda çocuğu olmada dahi sahip çıkılır. Çocuğu olmayan kadının kocası başka bir kadından çocuk sahibi olursa, bu çocuklar birinci kadının üzerine kaydedilerek ödüllendirilir. Nikah ilk kadından asla alınmaz. Sadece kocaevinde değil babaevinde de kadından namuslu olmak siye sunulan yaşam biçimine uygun hayat sürmesi talep edilir. Günümüzde töre cinayetleri adı altında bu durum felaketlere yol açsa da ülkemiz gerçeğidir. Ülkemizde bir ailenin dağılmamasının ilk şartı çoğunlukla kadının namuslu olmasıdır.

“Namusum, nikahım üstüne diye söylendi, kulağını çekti, tahta masaya vurdu, Sadat’a döndü, heriflere bak yahu! ilk kez duyduğum bir yemin biçimiydi. Neden ettiğini de anlamadım ama “nikah” üzerine edilen bir yemin, hayatındaki en ürkütücü şeyin karısının kendisini aldatması olduğunu ifade ediyordu” [Alatlı, 1993: 371].

“Bu ülkede artık kimsenin yüzü kızarmıyor. Türk erkeğinin sahici tepki gösterdiği tek şey, karısının kendisini aldatması, Namus, bu kadar ucuzladı! Bakın, kadın olduğum için iyi biliyorum, birisine “Haysiyetsiz adam! desem, Ne oldu sana mı sarktı? diye cevap alabilirim!” [Alatlı, 1993: 210].

Kadından namus, sadakat talep eden erkek, maalesef bu kuralı kendisine uygulamıyor. Ahlak kuralları ve Türk aile düzeninde kadın, karısının sadakatsizliğini büyük ölçüde ya görmezden geliyor, ya da aile birliğini bozmayacak ölçüde müdahalede bulunup, mağduriyetinin giderilmesini talep ediyor. Bu bakışın oluşumunda yetiştiği ahlak kuralları ve beklentileri belli olan ve kolay sarsılmayacak bir aile düzeninin önemli bir

parçası olarak, kendini metres kabul edilen ikinci kadından daha iyi durumda olduğunu düşünmesi yatar. Metres hayatı sürdürülen ikinci kadınla ilişkiler topluma kapalı, gizli mekanlarda ve eş dost çevresinin dışında cereyan eder. İkinci kadın asla ilk kadının yerini tutamaz. Erkek, karısı ile olan ilişkisini ender olarak koparabilir. Bu durumda dahi eşinden sadakat talep eder, karşılığında nikah ilk kadın üzerinden devam eder. Çünkü; resmi karısı çocuklarının anası, kendisini halen toplumda temsil eden eşidir.

Bu zorunlu ilişki bağının sürdürülmesinde ailelerin duruma müdahale etmesi etkin rol oynar. Aile büyükleri gelinlerine kocasının dönüp, dolaşıp yine evine geleceği yönünde telkinlerde bulunurlar. Evlilikte yaşanan bu sorundan kadınlar zararlı çıkar. Resmi eş duygusal olarak yıpranırken, metres olan ikinci kadın ise toplumca dışlanır. İlişkinin bitmesinin ardından her türlü güvence ve destekten yoksun olarak açıkta kalır.

“Yolu bozuktu o gadının. Haber salardı benim herif, o saatte gelirdi gadın.

- Kıskanmaz mıydın?

- Ne kıskanayım? Öyle kadından ne kıskanayım” [Alatlı, 2001: 108].

“Şafak’ın her zaman kendisine ait, beni her an dışlayacak, ilişkimizi sıradan bir abazanlığa indirgeyecek kalkanı olduğunu gösteriyordu “öteki” karısının benim, kendisini aldatabileceğimi düşünmüyordu bile!

Düşünmüyordu, çünkü be onun dünyasından değildim! Sadece ilişki kurduğu, bütünleşmediği, sahiplenmediği için ne yaptığım ne de yapmadığım gündemde değildi. Genelev kadınına bir önce kiminle yattığı sorulur mu? Düzülecek bir eşyadan ibaret değil midir?” [Alatlı, 1993: 371].

“Günay Rodoplu, Özden’in yanına gelen kadının eşi olduğunu neden anladığını hiç bilemedi. Şafak’ın gözlerini kaçırmasından da olabilirdi. Kadının onu ısrarla süzmesinden de, dudaklarının alayla kıvrılmasından da Kadının gözlerindeki ifadeyi çözüverdim. Kocam seni düzüyor ve bu keyif benim” [Alatlı, 1993: 445].

“Birlikte oldukları ki, bu sürekli aşağılayıp terk ettikleri demektir, kadınlara hiç benzemeyen mütevazî eşlerini, kayınvalideli, baldızlı, ikmale kalmış çocuklu yaşamlarını paylaşmazlardı” [Alatlı, 1993: 39].

“Nihayetinde de erkek mevcut evliliği bozup bir başka evlilik yaptığı takdirde öncekinden iyi olacağı hakkında bir ümidi yoksa, erkeğin hakim olan kurallara, sosyal çevresinin değer ölçülerine uymak endişesiyle boşanma hakkını kullanmaktan çekinmesine yol açar” [Topçuoğlu, 335].

“Geçen defa çekip gittiğinde ne dedin ? Geri gelmiş beyefendi, çünkü üşenmiş! Şimdi senden ayrıl, ev tut bir başka karının peşine düş, senden daha iyi mi olacak ? Onun da garantisi yok! En iyisi, boş vermek dedim, geldim! dedin” [Alatlı, 1993: 103].

Geleneksel Türk toplumunda evlilikler çoğunlukla aşk-sevgi üzerine kurulu değildir. Bu duygular kısa süreli hevesler kabul edildiği için tutarlılığı yoktur. Evlilikler daha çok günün şartlarına ve toplumun beklentilerine uygun olarak yapılırdı. Evlilik aşamasındaki genç kız bu beklentilere göre yetiştirilir, ailenin ve toplumun beklentilerine uygun bir evliliğin ardından kızın yerini bulduğu inancı yerleşirdi.

Günümüzde de evlilikleri gerçekleştiren sebepler farklı farklıdır. İnsanlar her ne kadar eğitim ve sosyo-ekonomik şartların iyileşmesi imkanına kavuşsa da, evlilikler iki kişinin birbirini sevmesinden çok daha fazla anlam içermektedir. Kadınlar ne kadar yüksek statüde olursa olsun statüsünü sarsacak bir evliliğe adım atmamaktadır.

Aileden bağımsız yaşama imkanına kavuşan kadın, ekonomik statüsüne ve kültürel geçmişine uygun evlilik yönünde şartlı refleks geliştirmektedir.

“Doktor kadın, bir çocuğu var. Annesinin evinde bunca zamandır oturmuş. Aksaray gibi yerde herkesin göz üstünde tabii. Metin ona cazip geliyor. Aydın bir adam, gazetesinden, yazarına kadar, İstanbul’da kocaman bir çevre. Kadın sınıf atlayacak, adam güvenceye kavuşacak. Daha ne ?” [Alatlı, 1993: 40].

“Git işine! Gız istemez ki! Çırahılan evlensin! N’etsin çırağı? Çok zengindir bunlar! Çirkindir, ama gitmez fırıncının çırağına!” [Alatlı, 2001: 76].

Türk toplumunda evlilikler “sosyal olay” kapsamı içerisinde. Kişilerin evlilik kurumunu oluşturmaları, farklı toplumlarda hatta aynı toplumda farklı gerekçeler veya örf ve adet kurallarına göre düzenlenir. Bu düzenlemelerin bir çoğu resmi hukuk kurallarının dahilinde değildir. Toplumda egemen olan yazısız kurallar içerisinde gerçekleşir. Türk insanı genellikle yoğun aile bağlarının kuşatma ve koruması altında yaşamını devam ettirir. Bireyin aileden bağımsız hareket edebile şansı yoktur. Aileye bağımlı sürdürülen yaşam karşılığı olarak aile her zaman yanında olacağına dair güvence sunar. Aksi davranışlar dışlanarak kişi ortak mal ve imkanlardan yoksun bırakılır. Bu durum evliliklerde aile rızası aranmasını ve aile içi ilişkilerin ömür boyu sürmesine sebep olur.

“Ve bizler, ailemizi, cemaatimiz, ümmetimiz zehir yeşili rüzgar, tarla sıçanları, birbirlerine mengene gibi kapanan azman, kayaları, buzdan mezarlar, alem ve kainat, biz hepimiz, birbirimizden hiçbir suretle ayrı düşünülmecek bir bütün olarak aynı kudret, tutum, emir ve kanun uyarınca bir aradayız, Kuran ailesi, Allah’ın iradesi doğrultusunda gerçekleştirilmiş kutsal bir ittifaktır. Kadın ve erkek hısımlarımızın akrabalarımızın kulluklarını ifade etme biçimlerinden birisidir” [Alatlı, 1999: 176].

Sıkı aile ilişkiler ağında kadın ise önce babasının veya erkek kardeşinin daha sonra kocasının denetiminde hayatı sürdürür.

“Kendi bilincine varmaktan korkuyor kadın! Kendi bilincine varırsa, varlığının sorumluluğunu da yüklenmek zorunda kalacak. Bu sorumluluk onu korkutuyor. Doğduğu günden beri ailesinin aracı olmadığı tek bir şey yapmamış. Hamama gitmeye kalksa peşine ananızı takmışsınız. Kadın doktoruna bile başına bırakmamışsınız. Doğru mu? “Sahip çıkmak” demişsiniz buna. Kadın öyle yutmuş ki, bu sahiplenilme geyiğini bir gün refakatçisiz kalsa, düz yolda yürüyemez olmuş. Bir gün yalnız kalsa kendisini ihmal edilmiş, gözden çıkarılmış saymış. Sevilmiyor ya artık, ölmeye yatsa yeri diye düşünüyor” [Alatlı, 1999: 293].

“Hiç değilse kızlar burada olmalıydılar. Dizleri titrer yavrucukların diye gülümsedi. Günay küçücük bir ihtimalle de olsa, ağabeylerine ters düşebilecek bir şey yapabilirler mi sanıyorsun? Beni öldürmüş olsa, cesedimi saklamaya yardım etmekten başka bir şey gelmez ellerinden” [Alatlı, 2001: 529].

2.2.2. Anne Konumu İtibariyle Kadın

Eğer aile diye bir kavram varsa bu kadının “karılık” değil, “analık” işlevi yüzündendir. Kadın hem biyolojik eş hem de çocuğu doğuran ve doğal olarak bakımını üstlenen taraftır. Çocuk ve anne arasındaki ilişki çok uzun süreler devam eder.

“Anne koşulsuz sevgiyi simgeler. Erkekten farklı olarak, Ne yapmış olursan ol, sen benim çocuğumsun, seni seviyorum diyebiliyor. Kadın her koşulsa affediyor. Çocuğu ne yapmış olursa olsun, hiçbirşeyin o çocukla o çocuğun yaşamının, mutluluğunun arasına girmesine içi razı gelmiyor” [Alatlı, 1993: 370].

“Kadının analık duygusu hariç, aşk diye tanımladığımız hiçbir ruh hali doğuştan değildir [Alatlı, 2003: 219].

Türk toplumunda erkeğin ikinci kez evlenmesine ancak ilk kadının çocuğu olmaması durumunda izin verilir. bu durum toplumun kadından ilk beklentisinin analık olduğunu gösterir. Türk toplumunda kadın gelin gittiği evde, doğurduğu çocuk ile vazgeçilmez olur. Yaşanan problemler ve gösterdiği uyumsuzluğa rağmen çocuk verip, soyu sürdüren kadın artık ailenin değişmez üyesi halini alır. Ana olmayan kadın ise en ufak bir huzursuzlukta baba evine geri gönderilebilir. Analık vasfı, kadının statüsünü yükselttiği gibi, çocuk sahibi olması da problemleri düzeltmede akla ilk gelen çözümdür. Kocayı eve bağlamanın öncelikli yolu kadının- karılık vasfından sıyrılıp analık vasfını yüklenmesi görülür. Kabus isimli romanın Müjgan karakteri, evliliğindeki problemleri hamile kalarak aşmaya çalışan bir kadındır.

“Müjgan vazgeçilmezliğini perçinlemek için üçüncü kez hamile kalmanın dışında bir yol bulabilseydi” [Alatlı, 1999: 462].

Müjgan iki çocuk annesi bir kadın olmasına rağmen eşiyle arasındaki problemleri aileye yeni çocuğun katılmasıyla gidereceğine inanan bir kadındır. Türk toplumunda kadının saygınlığını çocuk sayısı ve ilerleyen yaşın belirlediğini tezimizin ilk bölümünde açıklamıştık. Müjgan'da daha fazla çocuk sahibi olarak statüsünü yükseltme yoluna gitmiştir. Doğurulan çocuğun cinayeti önemlidir. Erkek çocuk öncelikli bir ayrıcalığa sahiptir. Alatl, bu konuyu sık sık işler.

“Koyu karanlıkları oğlu ile geçerdi baba. Dört kız, dört bela. oğul gökte yıldız, yerde mücevher, tarlada saban, hükümette katip, kavgada silah, yaşlılıkta para, gençlikte teba” [Atl, 1989: 23].

“Bu ailede adı olmayan kadınlar değil, çocuklardı. Kadının itibarı, ailesine eklediği el sayısı ve tabii kalitesi -yani erkek- ile doğru orantılıydı. Beşi erkek, on çocuk doğurmuş olan Hayriye Anne'nin itibarı tartışmasız olduğu gibi, otoritesi de yabana atılır gibi değildi” [Atl, 2001: 242].

Geleneksel Türk toplumunda genç kız, baba evinde misafir gibidir. O asıl kimliğini gelin gittiği evde kazanacaktır. Erkek çocuk ise ocağı tütürecek, soyu sürdürecektir. Erkek çocuk olmasını sadece baba değil anne de istemektedir. Kadın erkekten farklı sebeplerden dolayı da oğlu olsun ister.

“İmre Kadızade'nin çocuğu yoktu. Buna karşı dişil olana hapsedilmiş bir kadının ihtiyaçlarını karşılayarak en yakın erkeksi ögenin, kendi erkek çocukları olacağını anlayabiliyordu. Erkek çocuk, kadın/ananın erkeklığı oluyor. Erkekler toplumuna kadın/ananın uzantısı olarak sunuluyor. Kadın/ananın erkeksi “erk”i paylaşması ancak böyle mümkün olabildiğinden, oğlun anneden bütünüyle ayrılmasına ne kabahat işlemiş olursa olsun asla izin verilmezdi” [Atl, 1999: 43].

Atl, Türk toplumunda kadınların, sadece çocuklarına değil kocalarına da annelik içgüdüleriyle yaklaştıklarını yazar. Bu duruma Kibele sendromu adını verir.

“Kadıncık’ın tepkisi, kibebe sendromuyla dövüŖen oğullarının arasına giren, ana sendromu. Hiçbir Ŗey yapamazlar! Önce beni vursunlar da görelim!” [Alatlı, 1993: 305].

Alatlı, kibebe sendromunun açıklamasını Ŗöyle yazar:

“Toprak tanrıçası kibebe, kocasını doğurur! Anası gibi sever ve altını yatar!” [Alatlı, 1993: 408].

Türk kadınlarının sadece çocuklarına değil kocalarına da annelik yapmasına eserlerinde sıkça yer verir.

“Ben diŖisi olmayan yalnız bir erkeğim! Anam var, kadınım yok! Kadınım yok ama iki anam var. Hatçe, Müjgan. Hatçe doğurdu, Müjgan’a verdi!” [Alatlı, 1999: 42].

“Erkek çocuğun büyüŖnü anlamaya çalışırım. İbrahim Peygamberin kızını değil, oğlunu kurban etmeye kalkmasının altındaki değer hükmünü anlamaya çalışırım. Ve görürüm ki, oğlu olan erkek aslında kendisini çoğaltıyordu. Bir bilimkurgu öyküsü gibi, kendi hologramlarını yaratıyordu. Hayriye Anne, yeni bir Menduh Amca’lar doğurmuş gibidir. Yeni Menduh Amca doğuracak gibidir. Hayriye Anne, Menduh Amca’nın annesidir” [Alatlı, 2001: 270].

Annelik duygusunun bu kadar yoğun yaşandığı ölkemizde, kadınlarımız ailenin bütün fertlerine, yaşadığı her olayı anne gözüyle değerlendirmelerde bulunurlar. Bu durum çocuklar büyüŖe dahi deęiŖmez. Türk annesinin gözünde çocuk her yaşında onun korunmaya muhtaç çocuğudur.

Türk ailesinde temel eğitimi veren annedir. Anne aile fertleri arasındaki iliŖkileri düzenleyen kiŖidir. Bu hizmetlerinin karŖılıęı olarak çocuğundan bağlılık talep eder. Türkiye’de kiŖilerin aldıkları önemli kararların arka planında annenin beklenti ve taleplerine uygunluk yatar.

Alatlı, Kabus isimli eserinde Türkiye’de baskın Anacıl dönemin yaşandığını, Anacıl yönelimin toplum da yaratıcılığı ve yaşama bireysel olarak bakmayı engellediğini iddia eder.

“Eski Türkiye’de çocukların temel büyüme ortamının “kadınlar topluluğu” olduğunu hatırlattı. Türk çocuk eğitim modelini, anne, annecanne, babaanne, teyze, hala, komşu abla ve komşu teyze benzer, kadınlardan oluşan bir anneler topluluğu, anne kolektifi oluşturmaktaydı. Babaların çocuklarla dolaysız bağlantıları yoktu. Hiçbir baba çocuğunu kendisi yetiştirmez, kendisi doğrudan tanımazdı. Baba- çocuk ilişkileri annenin aracılığından geçirdi. Ülkenin, kalkınmada öncelikli yöreler diye nitelendirilen bölgelerinde daha da belirgin olan bu durum ana-baba imgelerinin bütünleştirilmesine izin vermeyen durumdu. Dişil ilkenin egemenliğinde büyüyen kız ve erkek çocuklar biz toplumu oluşturlardı. Biz toplumu, ben’in sürüden ayrılmasın, “uçmasına” izin vermeyen toplumdur. Eski Türkiyelilerin “yaratıcı” olmamalarının nedeni de buydu” [Alatlı, 1999: 38-39].

2.2.3.Özgürlük Alanları İtibariyle Kadın

Alatlı, kadınların cinsel özgürlüğünün, kıyafet özgürlüğünden daha çok kabul görüp desteklenmesinin arka planında bu işten karlı çıkacak erkek iktidarının olduğunu yazar. Asıl problem cinsel özgürlüğü destekleyenlerin aynı desteği kadının başka özgürlük alanlarıyla ilgili taleplerine sessiz kalması veya karşı çıkmasıdır.

Türkiye’de tesettürlü olduğu için çalışma ve eğitim hakları ellerinden alınan kadınların, kıyafet özgürlüğü talepleri feminist gruplar tarafından dahi destek bulmaz. Kamusal ve sivil alan ayrımı yapılarak tesettürlü kadınların yaşama alanlarına sınırlamalar getirilmiştir. Böylece resmi kurumlarca kamuya ait alanların dışında yaşama şansı tanınan kadın çalışma ve eğitim hakkının dışında da bir çok özgürlük hakkından da mahrum bırakılmıştır.

“Gerçektende örtüdüğü için devlet dairesinde hatta özel sektörde iş verilmeyen, eğitimi engellenen kadınların hakları ne olacak? Amerikalı olsalardı, hiç değilse sizin feministler kıyafet özgürlüğü diye ortalığı birbirine katarlardı.

Seni temin ederim, bu ülkede hiçbir kürt ya da, alevi erkeği, medeni haklarından örtülü bir Müslüman kadın kadar mahrum bırakılmamıştır [Alatlı, 1993: 381].

Alatlı, sadece kıyafet özgürlüğünün değil düşünce özgürlüğünün dahi cinsel özgürlük kadar kabul görmemesinin nedenlerini yazar. Cinsel özgürlük erkeklerin işine gelmiş, onlara fayda sağlanmış, ayrıca cinsel özgürlük kapitalist bir bakış açısıyla kadının tüketilmesini hızlandırmıştır.

“Erkeğin organında odaklaşan bedenini eşyalaştıran “aşklardan” iğreniyor; çok yakın bir gelecekte, erkek fahişelerin çalıştığı kerhanelere dadanmayı “özgürlük” belleyecek Türk kadınlarının, sömürge çıkarlıklarını “uygarlaşma” adı altında pazarlayabileceklerini düşünüyordu” [Alatlı, 1993: 176].

“Düşünsene, neden bu memlekette en hızlı yayılan ve kabul gören özgürlük cinsel özgürlük? Neden, düşünce özgürlüğü, değil, eleştiri özgürlüğü değil, inanç özgürlüğü değil de, cinsel özgürlüktür? Neden, bir dönemin, bir homoseksüelin ekrana çıkma hakkı, bir sıkmabaşın ekrana çıkma hakkından önce geliyor?

Bir cinayeti çözmek için, işe ölümün kimin işine ve neden yarayabileceğini saptayarak başlamazlar mı? Galiba öyle yapmak lazım.

Kadının cinsel özgürlüğünün hızla kabul edilmesinde bu olgunun erkeği sorumluluktan azat ediyor olmasının payını sorguluyordu. “Ben sana kızlığımı verdim” diye ağlayan bir genç kadına, borçlu olmakla, beden senin, kızım istemeseydin vermezdin diyen omuz silkip, sırt çevirmek arasında yaşamsal bir fark yok muydu? [Alatlı, 1993: 39].

Kadının düşünce özgürlüğü, eğitim özgürlüğü bu ülkede erkeklerin işine gelmez, erkek iktidarının tehdit eder. Oysa cinsel özgürlük daha kolay yerleşir ülkemizde çünkü erkeklerin hayatını kolaylaştırır. Cinsel özgürlükte bedeni ve ruhu istismar edilen kadınlar, özgürlükten çıkar sağlayan erkekler olacaktır.

“Seninkinin asıl söylediği “seks yapmak, senin hakkın istersen benimle yatabilirsin di ama tabii böyle açık açık söyleyemiyordu. Bunun yerine, “kadın, erkeğin gölgesi,

erkeğin kölesi olan bir dişi değil, bir kişilik olmalı” falan diyerek kızları kışkırtıyordu” [Alatlı, 1999: 296].

Talep edilen kadınlar için yalnız cinsel özgürlük olunca, bu özgürlük talebi yanında başka özgürlük taleplerini de taşıyamıyorsa, elde edilecek cinsel özgürlüğün kazanımı yönündeki başarı toplumda bir çok kurumu da alt-üst eder. 1960’lı yılların moda sloganı savaşıma-seviş sözüne göre yaşamının kurallarını belirleyen insanlar arasında kadınlar ve sonrasında ortada kalan çocuklar zararlı çıkmıştır. Aşkın, romantizmin yok olması, aile kurumunu da öldürmüştür. İlişkilerin bedensel haz alma üzerine kurulu olması, ilişkileri kısa süreli çıkar amaçlı, hale getirmiş ilişkilerin sonunda beden ve ruhen en çok zararı yine kadınlar almışlardır.

2.2.4.Kapitalist İlişkiler ve Tüketim Alışkanlığı Açısından Kadın

Hızlı toplumsal değişme için bulunan bir ülke olarak Türkiye giderek yaşanan değişimden ailenin bir tek üyesi (çoğunlukla aile reisi veya askerlik, iş amaçlı, mekan değiştiren ailenin erkek üyesi) etkilenirken günümüzde aile tüm bireyler ile doğrudan her türlü etkiye açık hale gelmiştir.

“Yeterli ekonomik güce ve bu gücün gerektirdiği kültüre sahip olmayan ailelerin aile dışı ilişkilerinin, ailenin kontrolü dışında geliştiği söylenebilir. Telkin ve teşvik edilen yaşama biçimlerinin ailede kolaylıkla kabul görmesi bu çerçevede anlaşılmaktadır. Bu gelişmede toplumsal sorunlar kadar ulusal kültür ve geleneklere aykırı örneklerin özendirici bir şekilde sunulmasının rolü bulunmaktadır [Doğan, 1991: 1061].

Toplumda çeşitli aracılık vasıtasıyla sunulan ürünler ve o ürünlere ait reklamlardan en çok kadınlar etkilendi. Bu etkilenme sonrası erkeğin dışarıdan alıp geldiği alışveriş kültürümüz değişerek kadınlar daha etkin role geçtiler, artık kadınlar alışveriş yapmaya başlar oldular. Kapitalist kültürün moda olarak sunduğu nesnelere sadece tüketilebilir nesnelere olmaktan çıkmış, siyasi görüş, eğitim yöntemi, dil öğrenimi, hobi uğraşı alanları, ithal ürünler gibi çok geniş sektörü içine almıştır. Moda olarak sunulan şeyler sadece giyim sanayi çerçevesinde kalmayıp, hayatı şekillendiren oluşturan unsurların tamamını kapsayan bir hal almıştır.

Başarının ölçüt değerlerinin maddi karşılık olarak algılandığı batı kültürü, Türk kültürüne bu yönüyle oldukça terstir. “İster bir madalya, ister bir mevki, ister para, isterse bir fetih, bir buluş için olsun, çağdaş batı dillerinin aksine bizde hırs övünülecek bir nitelik değildir. Bizde “paketlenmiş heyecanların” iştahlı tüketiciliği kural değildir. Biz azıcık aşım,ü kavgasız başım insanlarıyız” [Alatlı, 1996: 170].

Alatlı, Türk kültürünün önemli bir parçası olan aza kanaat, şükür bilmek gibi sözlerle anlatılan değer yargısının artık değişime uğradığının farkındadır.

“Ürünlere tapınma diye, işleyen bir düzenlemeye işlevi ne olursa olsun, hayranlık diye bak. Mesela şu artık iş o hale geldi ki, günümüz insanının, Türk’ün ilgisi artık doğanın ve yaşayanların üstünde değil, mekanik olan, yaşamayan, insan-yapısı nesnelere üzerinde yoğunlaştı. İnsanımız otomobile kadınına gösterdiğinden daha fazla ilgi gösterir, daha şefkatli davranır oldu. O halde geldi ki, otomobilsiz hayat, kadınsız hayattan daha dayanılmaz olabiliyor” [Alatlı, 1993: 124].

Moda olarak hayatımıza sokulan yeni tüketim modelleri toplumun iç dengesini bozmakta beraberinde yabancılaşmayı getirmektedir. “Parasal gücün yüceleştirildiği ve hatta meta (nesne) fetişizmi yoluyla kutsallaştırıldığı bir toplumda bu ekonomik değerlere uyumlu yeni ahlaki değerlerin yaratılması ve bu iki değer sistemini uyumlu ve dengeli bir biçimde içselleştirmiş bir kişilik uyumlu ve dengeli uzun bir zamanı gerektirmektedir” [Barlas, 1981: 125].

Çözüm “Milletlerin pekala da uluslar arası Mega machine’nin bilinci içinde ama kendi bütünlüklerine sahip çıkabilecekleri” oranda gelecektir [Alatlı, 1996: 174].

Aksi takdirde “Somut insan etkisizleşirken, tartışmasız doğruların, mutlakların, kuralların, yasaların sayısı ve dolayısıyla denetimi artar. toplumun tüm kurumları, okullar, basın aile, hatta sanat, hatta estetik, uyum kurallarını öğretmek üzerine yapılırlar. Bu düzenle örtüşmeyen kalıba girmeyen, sistematikleştirilmeyen faaliyetler aşağılanır, toplum dışı bırakılır.

Bu düzende Mollacı Mansur'lar, Arnavut İbrahim Paşalar, çıkmaz artık. Her şeye rağmen çıkanlar ya yeraltına çekilirler yada aşağılanırlar. Geri zekalı, az gelişmiş, toplum düşmanı” [Alatlı, 1996: 176].

Artık insanlar toplumdışı kalmamak için maddi-manevi her türlü davranışını ambalajlı doğrular bütünü olarak sunulan kalıplara uygun hale sokmaya çalışır. Bu yönde hayatını yeniden düzenler. Artık yapacağı alışverişi, ihtiyaçlarını, söyleyeceği sözü kendini belirlemez. Ona sunulanları kabul eder, böylece statüsünü korumuş olur. Çoğu zaman kendisine ait değerlere yabancılaştığının farkına varmaz. Özellikle kadınlar, kendilerine ait hayata sahip olmadıklarından toplumun beğenilerine uygun davranışları çok daha kolay benimser.

“Bu saç rengini iyi tanırdım. Paranın ülkemizin esmer kadınlarına verdiği bir tür icazet, bir tür sarışnılık, lisansı, statü sembolüydü. O günlerde koraları köşeyi dönen kadınlar saçlarını bu renge boyarlardı. Başarılı müteahhitlerin, yükü transfer yapan ünlü futbolcuların eşlerinin saçları bu renk ve uzun olurdu. Kış ortasında güneş yanığında aynı fasıldandı. “Ben modern bir kasınım, spor yaparım anlamına geliyordu”. Çocukları yarıyıl tatilinde Uludağ’a götürdüm demek de olabilirdi” [Alatlı, 1999: 339].

“Dört tane gelin var, dördü de besbelli aynı berbere gidiyorlar, aynı terziden giyiniyorlar. Siyah V yaka dar elbiseler. Besbelli, birisi onları “V” yaka siyah elbiselerin kadını ince uzun gösterdiğini söylemiş” [Alatlı, 2001: 421].

“Birde kadınlar erkekler için giyinmeyi bırakıp, hemcinsleri diğer kadınlar için giyinmeye başladıklarında kaybederler zaten saça takılı bir çiçeği rüküş bulan erkek yoktur. Mesela ama meğer ki moda olsun, kaç kadın saçına güller takınırdı gezer? Adam elinde saz, yalvarsa “Güller takın gel” diyerek, yine takınmaz?” [Alatlı, 2003: 220].

Kapitalist kültürün beşiği beslendiği kaynak Batı kültürü hemen her zaman başka bir kültürü gizli veya açık yollardan yok etme, aşağılama yoluyla sindirerek gerekirse şiddet kullanarak egemen kültür haline gelip dünyayı tek kutuplu yapma çabası

içindedir. Üstün bat kültürü dayatmasını kabul yönünde öyle bir propagandaya tabi olurlar ki, kadınlar doğacak çocuklarının onlarla aşağı kültüre mensup olma kaderini paylaşmasına gönülleri rıza vermez.

“Ata Koleji, Demirören Şirketler Grubu’nun ya Tülin, Yıldırım, Erdoğan bunlardan bir Demirören, işte, Doğurmak için Amerika’ya taşınıp duruyor ya hani?

-Nasıl yani? Neden burada doğuramıyormuş?

-O burada doğuramaz canım. Kendisi “Benim bebeğim ikinci sınıf insan muamelesi görmesin istedim diye onca fedakarlığa katlanan has analardan çocuğunun “Türk olmaması için, gerekirse alır sırtına Skaqway, Alaskaya taşır” [Alatlı, 2003: 270].

“Ağzında ciklet, dudaklarında kan kırmızı ruj, sentetik giysiler, karikatür gibi bir kadındı! Frei heit diyordu, haspam, Türkiye’de frei heit olmadığı için Alman vatandaşlığına geçecekmiş. Hostesten bira istemişti, pilsen” [Alatlı, 2001: 78].

Kapitalist kültürün hüküm sürdüğü toplumlarda birey kendisine ve topluma yabancılaşır.

“İnsanların kendi gerçeğinin farkında ve bilincinde olması yabancılaşmaya çekilen en büyük settir. Bu gerçek onları kişisel ve toplumsal olarak karakterize eden özgür niteliklere işaret etmektedir. Kendi nitelik ve durumunu aşağılayan bir kişinin yabancılaşmaya son derece uygun olduğu düşünülebilir” [Doğan, 1991: 1061].

Kişi toplumda onu tanıtan varoluş simgelerine öyle yoğun yöneliyor ki sonunda nesne fetişmine varan davranışlar ortaya çıkıyor. Toplumda güçlü olmasını, sağlayan her türlü nesneye sahip olmak için çalışıyor ve kazancını maddi varoluş simgelerine ulaşmak için harcıyor. Kişinin hayat başarısı, mutluluğu, sahip olduklarının maddi değeri karşısında takdir buluyor. Kadınlar ise ellerinde bulundurdukları gücü teknolojik ürünler, takı, kılık-kıyafet gibi sembollerle teşhir edip, toplum da statüsünü korumayı veya yükseltmeyi talep ediyor.

“Ev kadınlarının alet düşünlerini düşün. Bu düşünlüğün nedeni o aletlere duyulan gereksinim değil. Neticede, hele de çalışmayan kadının “akıllı fırın” ihtiyacından bahsedilemez. O aletlere sahip olmanın verdiği düşündükleri güçtür” [Alatlı, 1993: 125].

“Birey yabancılaştıkça muhakeme kabiliyeti azalıyor. Olayların arkasında yatanı, gelişmelerin nedenini kavrayamaz oluyor. Daha da kötüsü, bireysel vicdan yerini topluma uyma ve dışlamama kaygısına bırakıyor. İnsanoğlu, parmağının izi gibi eşsiz, yegane olduğunu unutuyor. Herhangi bir şey oluyor, şeyleşiyor”.

“Benim düşüncem”, “Benim kararım”, “Benim yargım”, “Benim eylemim” diyebileceği bir şey kalmıyor. Şeylerin benliği yok çünkü! Şeyleşmiş insanların benliği yok! Aynı gazeteleri okuyan, aynı TV’yi, radyoyu dinleyeni, aynı filmi gören, birlikte üreten, tüketen ve gidişatı sorgulamayan yığın!” [Alatlı, 1993: 344].

Toplumun bütün fertlerini eline alan tüketim modası, kadınları fazlasıyla etkilemiş, özellikle orta ve üst sınıf mensubu kadınlar sorumluluklarını profesyonel kuruluşlara devrederek kalan zamanlarını popüler kültüre uygun yaşamaya başladılar.

“Adamlar böyle ama kadınların hayatları da bir başka trajedi.

Yalıkavak Şamdan, tek gidilen, daha da kötüsü gidilmesi tek düşünülen yer. Bu akşam Şamdan’a gidelim, ah Şamdan’a gittiniz mi, Aman Şamdan’dan geldiniz mi?

Yahu Amerika’da çocukları yerleştirdikleri okullar bile aynı. Türkiye’nin tatlarından o kadar kopmuşlardır ki, arada bir ayrık otu gibi mesela biz çıkarsak, Aaaa! Bunlar nasıl ilginç yaratıklar, bize başka şeylerden bahsediyorlar! Oluyor. Niye bu kadar kopuyorlar çünkü yükselen değerlere uymak zorundalar. Tercihleri yok. Kendilerine sunulardan hoşlanmak, benimsemek zorunda olmak gibi bir durum çıkıyor ortaya. Mesela “Yapı kredi’nin kasetleri harika! Deniyor. A, evet harika! Yahu, bu şarkılar bin yıldır ortada değil mi? Hayır, degildi? Ne zaman ki birileri onları bir kasete topluyor, “Siz bunları dinleyin, iyidir!” diyor, o zaman dinliyorlar” [Alatlı, 2003: 126].

3.ALEV ALATLI'NIN ESERLERİNDE TÜRK KADINI

Alev Alatlı'nın eserleri, içinde onlarca kadın karakteri barındırır. Bu kadın karakterler içinde kadıncık ana tipolojisi çok özel bir yere sahiptir. Alatlı'nın, Or'da Kimse Var mı? İsimli dörtlü roman serisinin Günay Rodoplu isimli kadın karakteri ataruhlarının içinde Bacıyan-ı Rum teşkilatına bağlı kadınların özelliklerine sık sık vurguda bulunarak, kendisiyle arasında özdeşlik kurmaya çalışır.

“Duygu bu olunca, Barçın Hanım dururken, Selcan Hanım dururken, Zeynep el Gazali ile özdeşleşilmiyor!

“Zeynep El Gazali de kim?”

“İhvanı Müslimin'den, Seyyide Mısırlı Zehra Bardakçı'Nın Şenlikoğlu ekibinin ululadığı Müslüman kadın tipi. Mümin tipi, oya bendeki Müslüman imajı tümüyle başkadır. Erkekse, çakır mavi gözlerin üstüne inen sıklamen fes, kadınsa gül kurusu ferace' Bacıyan-ı Fatihan ama Sarayı değil' Güldü. “Zaten biz deli saraylı derdik!” [Alatlı, 1996: 311].

Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başladıkları dönemde karşımıza çıkan Bacıyan-ı Rum teşkilatının karşılığı maalesef günümüz Türk toplumunda bulunmamaktadır. Oysa Bacıyan-ı Rum teşkilatı Anadolu'ya yerleşen Türklere has bir yapı olmayıp Atayurt Orta Asya'dan itibaren süregelen bir geleneğin devamıdır. Horosan'dan Ahmet Yesevi'den itibaren süregelen kadın erenler geleneği Anadolu'da Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlı Bektaşi tarikatı ile devam etmiş. Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli görevler üstlenmişlerdir.

“Mevlana gibi, Hacı Bektaş dahi, gerçek insan (İnsan-ı kamil) olma gücü bakımından (yani adam olma, recül seviyesine yücelme kudreti itibariyle) kadın ve erkek şeklinde göze çarpan cinsiyet farkını değil, hakiki erliği dikkate almış ve tarikatının liderliğini bir erkeğe değil, insan-ı kamil olma durumunda olan bir kadına bırakmıştır. O zamanın tarikatlarının henüz yozlaşmamış birer İslam akademisi sayılabilecek kadar kuvvetli din felsefesi menbaları durumunda olduklarını dikkate alırsak, bu olayın kadına verilen değer açısından taşıdığı önemin büyüklüğünü idrak edebiliriz” [Bilgiseven, 1998: 63].

Aynı konu ile ilgili Ömer Lütfi Barkan araştırmalar yapmış, araştırmalarında elde ettiği bilgileri şu sözlerle dile getirmiştir.

“Filhakika, bu asırlarda Anadolu’da kadın teke şeyhleri görmek bizi hayrete düşürmemelidir. Aşık Paşazade bu kadın dervişlerden “Bacıyan-ı Rum” namı altında bahsetmektedir ve Hacı Bektaşın Rum Ahileri, Rum Abdalları ve Rum Gazileri gibi grupların içinden Bacıyan-ı Rum’u ihtiyar edip (seçip) Kadıncık Ana (Fatma) isminde bir kadına, bütün kerametini göstermesi ve tarikatı ona ısmarlaması bu bakımdan manidardır” [Barkan, 1942: 303].

Bu teşkilatlar geçmişte topluma çok yönlü fayda sağlamayı amaç edinen kuruluşlardı. Bugün tarikat, tekke, zaviye gibi kavramlar bizlerde sadece dini kuruluşlar oldukları yönünde anlam ağrıştır. Oysa Türk-İslam kültüründe çok köklü bir geçmişe sahip bu kuruluşlar hayatın her alanında faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Bazı kelimesi Türkçe kökenli olup kız kardeş manasında kullanılmaktadır. “şimdi bizde, helalinden başka kimseye bakmamak, o denli uzun, o denli yerleşik, o denli genlerimize sinmiş bir gelenektir. “Bacı” tanımlaması öyle bay, bayan filan gibi nezaket sözcüğü değil, düpedüz kız kardeş demektir” [Alatlı, 1996: 265].

“Eskiden Anadolu, Bizanslıların elinde olması bakımından Anadolu’ya Diyâr-ı Rum denilirdi. Bu durumda” Bacıyân-ı Rum” ifadesi. Osmanlıca bir tanımlama olarak Anadolu Kadınları, Anadolu Bacıları demektir” [Cebecioğlu, 1991: 651].

Cebecioğlu Bacıyan-ı Rum teşkilatını ve faaliyetlerini ayrıntılı olarak anlattığı makalesinde şu görüşlere yer verir.

“Bacıyan-ı Rum’un Ahi teşkilatının bir kolu olduğu ve o devirde, bütün Anadolu Kadınlarının içtimai, iktisadi, dini, siyasi ve hatta askeri açıdan örgütlemeye muvaffak olduğu görülmektedir.

Bu teşkilatın faaliyet gösterdiği başlıca alanlar şunlardır:

- **Dokumacılık ve Örgücülük:** Teşkilatın ilk lideri Fatma Bacı, bacı teşkilatının ilk kurulduğu yer alan Kayseri’de Külahdüzlar mahallesinde oturmakta ve bacılar burada örgücülük ve dokumacılık yapmaktaydı. Aşıkpaşazade’nin kaydettiği gibi, bükme elif tac’ın yeniçeriler tarafından giyildiği ve bu külahın bacılar tarafından imal edildiği bilinmektedir. Çalışkanlıklarıyla dikkat çeken bu Türk kadın teşkilatı mensupları, Anadolu’nun iktisadi hayatını ellerinden geldiği kadar katkıda bulunmuşlar, devletin ekonomik yapısına bu yönde destek vermişlerdir.
- **Misafir Ağırlama:** Oniki yüzyılda Orta Asya’dan gelen, sürekli Batı’ya hareket eden Türk boyları, Anadolu’nun Batısına ulaşabilmek için, misafirleri ağırlayan, onlarla uğraşan ve hizmet eden bir takım sosyal dayanışma kuruluşlarına ihtiyaç duyuyorlardı. İşte bu misyon, ahi, tekke ve zaviyeleri tarafından yerine getirilmiştir. Bacıyan-ı Rûm mensupları İslamlaşma ve Türkleşme yolunda Anadolu topraklarında ayende ve revendeye ev sahipliği yapmışlardır.
- **Tasarrufi Faaliyetler:** Bacılar teşkilatı, görevini sıkı bir tasavvuf, disiplin içerisinde sürdürmüştür. Teşkilatın bu yönü dikkate alınırsa, Bacıyan-ı Rum bir tarikatın kadın müridlerince meydana getirilen bir cemaat olarak değerlendirilebilir. Hacı Bektaş-ı Veli “Velayetname” sinde Fatma Bacı’nın tasavvufi yönüne atıfta bulunmakta ve onun sadece kadınlara değil erkeklere de mürşidelik yapabilecek olgunlukta kaydedilmektedir.
- **Askeri Faaliyetler:** Bacıyan-ı Rum-a mensup kadınların silah ve at kullanma konusundaki maharetleri tarih kaynaklarında açıkça zikr olunmuştur.

Moğollar, 1243 yılında Kayseri şehrini kuşattığı zaman, şehrin müdafaasına bacı teşkilatına mensup kadınların, fiilen katıldığı ve kahramanca savaştığı kaydedilir.

Dulkadiroğullarının otuz bin civarında kadın askere sahip olduğu gözönünde tutulursa, Bacıyan-ı Rum’un hiç de yabana atılır bir teşkilat olmadığı ortaya çıkar” [Cebecioğlu, 1991: 652].

Alatlı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır. İsimli eserinin bir yerinde Günay Rodoplu isimli karakter vasıtasıyla aradığı kadın tipolojisinin kadıncık ana tipolojisine uygun kadınlar olduğunu söyler.

“Hani bana İstanbul tepeleri yetmediği için dağları aradığımı söylersin ya. Düşünüyorum da, haklısın! Bakıyorum, hep kendi erkeklerimi, kendi kadınlarımı aramışım. Onlardan İstanbul’da yoktu!

Bunlar, şehirleşmiş, İstanbullulaşmış, Bizanslılaşmış yani “Kadıncık” tipolojisine yüz çevirmiş kadınlar” [Alatlı, 1996: 312].

“Biz 1071’de geldik. Üstelik A. Yesevi geleneğinden, Bacıyan-ı Rum’la geldik. Kadıncık’la geldik. Danişmentlerin kadın kıtalarının geleneğinden geldik. Kırklar’ın peçesiz, haremsiz, geleneğinden geldik” [Alatlı, 1996: 188].

Kadıncık ana tipolojisine ait kadınların temel özelliklerini maddeler halinde toparlamaya çalışalım:

- Bu kadınlar Türk toplumunda iktisadi, içtimai, dini, askeri faaliyetlerde bulunurlar.
- Haremlik, selamlık, kaç-göç geleneği yaşantılarında yer almaz.
- Kadınlar toplumun örf ve adetlerine uygun olarak; peçe, karaçarşaf gibi kadını tamamen örten kıyafetler değil, Türk-İslam geleneğinin meydana getirdiği yöresel kıyafetlere bürünürlerdi.
- Kişisel sorunların çözümünün peşinde koşmaktan çok ülkesinin ve milletinin yaşadığı sorunlara çözüm olabilmek için mücadele ederlerdi.
- Çalışkandırılar, iyi misafir ağırlamaktan, at binmeye, ok atmaya, üretimde bulunmaya kadar uzanan alanlarda iyi yetişmişlerdir.
- Sadece dünyevi işlerle ilgilenmez, dini görev ve sorumluluklarının bilincinde Alperen vasfını taşırlar.
- İyi ahlak sahibidirler.
- Zaman İslam akademisi sayılabilecek tarikat dergahlarında eğitim almışlar. Bu eğitim onların mürşide olmalarına imkan sağlamıştır.

- Dünya hayatına bakışları, sahip olma üzerine kurulu değildir. Önce insan-ı kamil olma, sonrada insanlara sahip oldukları maddi-manevi herşeyi sunmak için mücadele etmişlerdir.

Alatlı, Bacıyan-ı Rum geleneğini temsil eden kadın tipolojisi dışında, Aliye ve Aziyade isimli olağanüstü diye tanımladığı iki kadından bahseder. Bu kadınların ortak özellikleri vardır. bu özelliklerden birincisi ikisi de yurtdışında çok iyi eğitim almışlardır. İkinci özellikleri uzun süredir yurt dışında yaşamaları. Üçüncü özellikleri Dünya çapında başarılarla imza atmışlar. Dördüncü ortak özellikleri ülkeleriyle bağlarını hiçbir zaman koparmamış olmaları.

Beşinci ortak özellikleri: Buldukları ülkelerde Türk kültür ateşesi gibi, gönüllü Türk kültürünü tanıtan ve yaşatan bir hayat sürmeleri

“Dr. Aliye Bali, New York’da, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde direktördür. BM tarihindeki ilk kadın direktör, bir siyasi departmanın başına getirilen ilk kadın. 1957’den beri Amerika’da iki yıl kadar önce Şehvar’ın gönderdiği reçelleri vermek üzere aradığımda ben gördüm, korumalar Aliye Abla’nın yanına yanaştırmıyorlar insanı. Sonra odasına giriyorsun duvarında kocaman bir Türkiye haritası 1967’de geldiğinde götürmüş.

Masasının üstünde Denicilik Bankası’nın ortak tedavülden kalkmış baca şeklindeki tabloları, her tarafı Türk bir kadın. Hafta sonu evine gittiğimde de, “Çok rica ederim, biraz daha fasulye alın!” diyerek, insana Münir Nurettin dinletiyor.

Bu arada, çocukluğundan beri tanıdığı bir Türk’le evlenmiş iki kızından birisi Cornell’de, diğeri Willams’da uluslar arası hukuk okudu. Şimdi Cambridge’de hem lisansüstü eğitim yapıyor hem ders veriyor. Ne o, nede kızları, Türkiye ile bağlantılarını asla koparmadılar, hemen her yıl gelirler” [Alatlı, 2003: 114].

“Avusturya Cumhurbaşkanı, kızın şerefine bir gece düzenledi. Tabii, konu Türkiye’de başına gelenler. Orada gazeteciler, televizyonlar, sorular, Aziya’de Abla ülkesini

satacak kadın değil, kendisine yapılan hareketi kedi kakasını örter gibi örtmek durumunda, yine de İslam Avrupa'da! Ya telefonlar durmuyor, "Seni öldürürüz! Haydi, Avusturya makamları koruma öneriyorlar! Hayır, ben onlara kendi vatandaşlarımı şikayet etmem" [Alatlı, 2003: 125].

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyoloji (toplumbilim) olması gerekeni değil, bir toplumda olanı ortaya koyma çabası içinde olan bilim dalıdır. Bilimsel tarafsız bir araştırmaya dayalı olarak hazırlanan bu tez Alev Alatlının özgün çalışmalarının sadece Türk kadını ile ilgili olan bölümlerini içermektedir. Toplumun temel toplumsal kurumlarından biri olan ailede kadının önemli rolünün farkına varırsak, Türk aile yapısı üzerine de sonuçlara varmamız mümkündür.

Eserlerinde Alatlının has bir üslupla dile getirilen bir çok kadın problemi üzerine tespitler vardır. Günümüzde feminizmin yükselen değer olarak yerini aldığı bu toplumda, Alatlının feminizmin aptalca bir şey olduğunu düşündüğünü yazar. O, kadının erkek gibi olma çabasının, kadını erkekleştirip, kadın görünümlü erkekler yaratacağını yazar. Yaratılıştan gelen farklılığa dikkat çeken Alatlının, kadın ve erkeğin farklı özelliklere sahip olduklarını ancak bir araya gelirlerse uyumlu ve işlevsel olacağını iddia eder.

Türk toplumunda geçim kanaatinin kalktığı, hızla tüketim toplumu olmaya yöneldiği son dönemleri de kadınlar açısından değerlendiren Alatlının, ev aletlerine düşkünlüğün ardında yatan ruh halini o aletlere sahip olmanın getirdiği güce ulaşmak olduğunu yazar. Çeşitli vasıtalar tarafından hızla tüketmeye yönlendirilen Türk kadınına paketlenmiş heyecanların, ambalajlanmış doğruların tüketicisi gözüyle bakar.

Toplumda kadınlar, kızlar birey aşamasına gelemiyorlar. Gelemediği içinde herhangi bir kurala, baskıya daha kolay boyun eğiyorlar. Onlardan beklenen önce babaevinin erkeklerine daha sonra da kocanın beklentileri ve özlemleri de hep sınırlı kalıyor. Kendisinin istekleri olabileceğinin farkına varmayan, kendini birey görmeyen kadın, yetiştirdiği kızları içinde kendisi gibi bir yaşam sunuyor ve yaşam kalitesini yükseltme çabasına girmiyor.

Erkek çocuk geçmişten itibaren toplumda kız çocuktan bir adım daha da öndedir. Bu öncelikle evladı doğurma şansına sahip kadın, erkek evladının elinde tuttuğu toplumsal güce sahip olmak, paylaşmak amacındadır. Bu sebeple oğlu ile arasında kurduğu analık

bağının kopmasına izin vermez. Oğlu yanında olduğu süre kadınlara ait alandan erkeklere ait alana müdahalede bulunabilecektir.

Anadolu'da kadınlar arasında hiyerarşik bir düzen mevcuttur. Kadın, gelin olarak geldiği aile meclisinde konumunu zaman geçtikçe ve doğurduğu çocuk sayısı ile güçlendirir. Özellikle doğurulan erkek çocuk sayısının fazlalığı kadının söz ve olaylara mücadele hakkını arttırır. Kadınlar kendi aralarında kurdukları dünyalarında erkek yaşam alanından uzak bir yaşam sürdürürler. Koca evine adım atmayla başlayan süreç, kadın için gittikçe daha yaşanılır hale bürünür. Yapı ilerleyip, zaman geçtikçe ailenin ayrılmaz parçası haline gelir. Çocuklar büyüüp artık kendi kurmuş olduğu ailenin büyükhanımı konumuna geldiğinde ise o artık ailenin yöneticidir. Türk toplum yapısına has çok ilginç bir tespitimiz vardır. Bu tespitle Türk kadınının toplumsal yaşamda ve aile çevresinde zaman ilerledikçe yetki ve otoritesini arttırmasına karşılık, Türk erkeğinin buna ters orantılı olarak güç kaybına uğradığını gözlemliyoruz.

Anadolu'daki kadın-erkek birlik ve beraberliğine dayalı yaşam ülkesinin büyük şehirlerinde erkek egemen yaşam halini alır. Ekonomik, siyasi ve sosyal yaşamı elinde bulunduran erkeklerin problemlere çözüm önerileri de sadece erkeğin dünyaya bakış açısını yansıtır. Kamusal alan, sivil alan ayrımını ülkenin laik yapısını korumak adına çözüm yolu olarak ortaya koyan erki elinde bulunduran erkek bakış açısıdır.

Laik sistemin faydalarından en çok kadınların yararlanması beklenir. Oysa sistemi korumak amacıyla ortaya konulan uygulamalardan en çok zararı kadınlar görmektedir. Zaten çok zor şartlarda dış dünyada varolma çabası içinde olan Türk kadınının yaşama sahasına sınırlar çizilerek bu çaba engellenmektedir.

Alatlı, kadının cinsel özgürlük talebinin çok ses getirmesi ve taraftar bulması üzerine değerlendirmelerde bulunur. Bu ülkede eğitim özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, başörtüsü özgürlüğü talepleri yeterince sesini duyuramaz iken, cinsel özgürlüğün gündemi sıkça meşgul edilip, sürekli savunanların bulunmasının nedenlerini anlatmaya çalışır. Ona göre bu işten karlı çıkacak olan erkek iktidarı cinsel özgürlük taleplerinin destekleyicisi

oluyor. Erkek iktidarı kadınların diğer taleplerine ise ya sessiz kalıyor yada karşı çıkıyor. Çünkü, cinsel özgürlük, erkeği, kadına karşı olan sorumluluğundan azad ediyor.

Yazar Alatl, siyasi örgütsel yapı içerisindeki kadını anlatır. Anlatımında çok farklı bir yönden örgüt içerisindeki kadın-erkek ilişkilerini, kadınların davranış kalıplarını ele alır. Orda Kimse Var mı? adlı nehir roman serisinde farklı siyasi örgütler içerisindeki ilişkiler ele alınmıştır. Bu örgütlerde kadın-erkek ilişkilerinde belirleyici rolü aşk-sevgi değil ideolojik birliktelik meydana getirir. İdeolojik ayrışmanın geldiği noktada artık aradaki aşk yerini örgüte ihanet duygusuna bırakmıştır. Bu yapı her türlü toplumsal değeri yok sayarak kendi koyduğu kurallara uygun yapıyı dayatır. Aile, eş, arkadaş örgütün içerisindeyse ilişki sürer, aksi takdirde bütün bağlar kopartılarak aralarında yabancılaşma başlar.

Türk toplumu geçmişten günümüze çeşitli kültürlerin etkisi altında kalmıştır. Bugünde yoğun bir şekilde batılı kültürlerin etkisi altındadır. Biz adam olmayız, Avrupa'da her şey daha güzel diye başlayan cümlelerin duyulma sıklığı artmıştır. Acı olan dayatılan kültür değil, kendi kültürünü küçük görme fikrinin yerleşmesidir.

Yazar, örnek kadın modeli sunumu sırasında yüzümüzü kendi kültürümüze çevirmemizi sağlar. Avrupalı kadınların yaşamlarından, din adamlarının kitaplarından alıntılar yapar. Bu alıntıları, Türk kültürüne ait örneklerle karşılaştırarak, kendimizi, mensubu olduğumuz Türk toplum ve kültürünü tanımamıza yardımcı olur. Bu verdiği örneklerden bir tanesi Bacıyan-ı Rum teşkilatına mensup kadınlardır. Avrupa'da kadınlar şeytanla eş tutulurken, aynı dönemlerde Türk toplumunda yaşayan Türk kadını ise hayatın her alanında özgür ve aktif bir roledir.

Alev Alatl'nın eserleri tek bir konu üzerine yazılmış eserler değildir. Sayısız konu başlığı içerir. Yapılması gereken eserleri okurken ilgilendiğimiz konunun takibini başka kaynaklardan da yapmaktadır. Zaten kendisi parmağıma değil işaret ettiğim yere bakın derken, söylediklerinin devamını okuyucunun bulunmasını ister. Bende bu tezin yazımı ile farklı ortam ve zamanlarda yaşayan Türk kadınına daha iyi tanıma ve anlama imkanına ulaşmış olacağım.

KAYNAKLAR

- AKGÜR, Zeynep, Gökçe,** Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi (1-2), Sakarya, 2001.
- ALATLI, Alev,** “İşkenceci”, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- ALATLI, Alev,** “Kabus”, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- ALATLI, Alev,** “Kadere Karşı Koy A.Ş.”, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- ALATLI, Alev,** “Nuke Türkiye”, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2001.
- ALATLI, Alev,** “O.K. Musti Türkiye Tamamdır”, Boyut Yayınevi, İstanbul, 1996.
- ALATLI, Alev,** “Şimdi Değilse Ne Zaman?”, Zaman Kitapları, İstanbul, 2003.
- ALATLI, Alev,** “Valla Kurda Yedirdin Beni”, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- ALATLI, Alev,** “Viva La Muerta”, Boyut Yayınevi, İstanbul, 1993.
- ALTINBAŞ, Zehra,** “Anayasalarımızda Kadın Hakları”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı: 14, Ankara, 1989.
- ALTINDAL, Aytunç,** “Türkiye’de Kadın”, Hassas Yayınları, İstanbul, 1977.
- ATSIZ, H. Nihal,** “Aşıkpaşaoğlu Tarihi”, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1970.
- ATSIZ, H. Nihal,** “Makaleler III”, Baysan Yayınevi, İstanbul, 1992.
- BARKAN, Ömer, Lütfi,** “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler”, Vakıflar Dergisi, Cilt:2, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 1942.
- BİLGİSEVEN, A. Kurtkan,** “Kadının Ülke Ekonomisindeki Yeri”, Genç Sosyologlar Derneği, İstanbul, 1998.
- BİNYAZAR, Adnan,** “Dedem Korkut”, Türk Klasikleri Dizisi 12, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976.
- CAPORAL, Bernard,** “Kemalizmde ve Kemalizm Sonunda Türk Kadını”, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, İstanbul, 1999.
- CEBECİOĞLU, Ethem,** “Bacıyan-ı Rum”, Türk Aile Ansiklopedisi, Cilt:2, B.A.A.K., Ankara, 1991.
- CİLLOV, Haluk,** “ ”, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:25, Sayı:3, İstanbul, 1996.
- ÇAHA, Ömer,** “Sivil Kadın”, Vadi Yayınları, Ankara, 1996.

- ÇEKER, Orhan**, “Aile Hukuku Kararnamesi”, Ebru Yayınları, İstanbul, 1985.
- D.P.T.**, “Türk Aile Yapısı Ö.İ.K. Raporu 5-6, Ankara, 1989.
- ERKAL, Mustafa**, “Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme”, Mayaş Yayınları, Ankara, 1984.
- ERÖZ, Mehmet**, “Türk Ailesi”, M.E.B. Basımevi, İstanbul, 1977.
- ERÖZ, Mehmet**, “Yörükler”, T.D.A.V. İstanbul, 1991.
- FINDIKOĞLU, Z. Fahri**, “İçtimaiyat Dersleri”, İ.Ü. Yayınları: 1562, İstanbul, 1971.
- GÖKALP, Ziya**, “Aile Ahlakı”, Türk Ailesinin Temelleri, Yeni Türk Mecmuası, Sayı: 22, 1917.
- GÖKALP, Ziya**, “Külliyyatı Şiirler ve Halk Masalları”, T.T.K.B., Ankara, 1952.
- GÖKALP, Ziya**, “Türk Medeniyet Tarihi”, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1976.
- GÜNEŞ, Firdevs**, “Okur-Yazarlık”, T. Aile Ansiklopedisi, B.A.A.K. Ankara, Cilt:3, 1991.
- İMAMOĞLU, Olcay**, “Aile İçinde Kadın-Erkek Rollerini”, T. Aile Ansiklopedisi, B.A.A.K., Cilt: 3, Ankara, 1991.
- İNAN, Abdülkadir**, “Makaleler ve İncelemeler”, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1987.
- İNAN, Afet**, “Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”, T.T.K.B., Ankara, 1983.
- KAFESOĞLU, İbrahim**, “Türk Milli Kültürü”, Boğaziçi Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 1995.
- KAFESOĞLU, İbrahim**, “Türk Milli Kültürü”, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1984.
- KAFESOĞLU, İbrahim**, “Türkler ve Medeniyet”, Hamle Yayınları, İstanbul, 1995.
- KAPLAN, Mehmet**, “Dede Korkut Kitabından Kadın”, Türkiyat Mecmuası, Cilt IX, Ankara, 1951.
- KODAMAN, Bayram**, “Tanzimattan Sonra Türk Kadını”, 19. Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1990.
- ÖĞEL, Bahaeddin**, “Türk Kültürünün Gelişme Çağları”, 1000 Temel Eser Cilt: II, İstanbul, 1971.
- ÖNEN, Engin**, “ ”, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, Sayı:21, İzmir, 1991.
- SATILMIŞ, Alişan**, “Ülkücünün Aşkı”, Ülkü Ocağı Dergisi, Ankara, 1996.

- SAVRAN, Gülnur**, “Ailenin Sorgulanması”, Sosyalist Feminist Dergisi, Sayı: 11, İstanbul, 1989.
- SAVRAN, Gülnur**, “Kadınların Kurtuluşu Üzerine”, Sosyalist Feminist Dergisi, Sayı: 11, İstanbul, 1990.
- SOLAK, Mevhibe**, “Dede Korkut’ta Kadın”, Ülkü Ocağı Dergisi, Ankara, 1996.
- TAŞDELEN, Musa**, “Anaerkillik, İçgüveyliği ve Hırka Köyü Örneği”, Türk Sosyoloji Dergisi, İstanbul, 1997.
- TAŞKIRAN, Tezer**, “Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları”, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Ankara, 1973.
- TEKELİ, Şirin**, “Çağdaş Evliliğin Ortaçağ Kökenleri”, Yapıt Dergisi, Sayı: 464, 1983.
- TEZCAN, Mahmut**, “Ülkemizde Başlık Parası Uygulaması ve Değişme Eğilimleri”, Türk Folkloru Araştırma Yıllığı, Ankara, 1977.
- TOKUROĞLU, Belma**, “Feminizm”, Türk Aile Ansiklopedisi, B.A.A.K., Cilt: 2, Ankara, 1991.
- TOPÇUOĞLU, Hamide**, “Toplum ve Kültür Tipleri”, B.A.A.K., Aile Yazıları Ansiklopedisi, Cilt:4, Ankara
- TUĞLACI, Pars**, “Türkiye’de Kadın-Osmanlı Döneminde İstanbul Kadınları”, Cem Yayınları, İstanbul, 1984.
- TÜRKDOĞAN, Orhan**, “Aile Sosyolojisi Modeli”, Türk Aile Ansiklopedisi, TC. Bşk. A.A.K. Yayınları, Cilt I, Ankara, 1991.
- TÜRKDOĞAN, Orhan**, “Eski Türklere Aile Tipolojisi”, Türk Yurdu, Cilt: X, Ankara, 1990.
- TÜRKDOĞAN, Orhan**, “Türk Tarihinin Sosyolojisi”, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996.

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2001 yılında Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. Evli olup Aybüke ve Aybala adında ikiz kız çocuğu annesidir.

